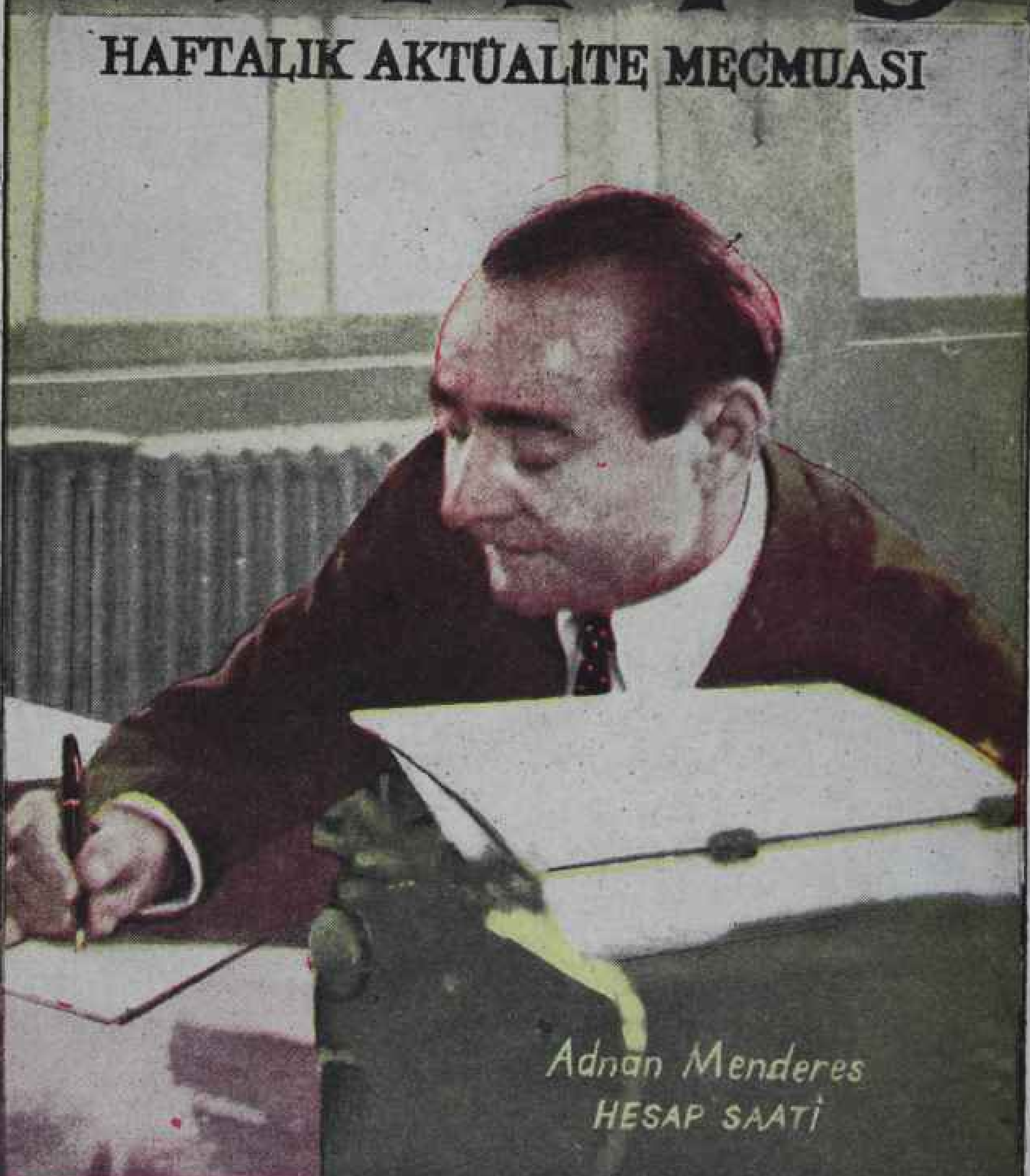
Duruşmalar

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Adnan Menderes
HESAP SAATİ

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt: XIX, Sayı: 322
Yazı işleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat: 3 Daire 7
Tel : 1 8 9 9 2 PK 582 - Ankara
*
İdare :
Denizciler Caddesi 13/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221
*
İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07
*
Başyazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına intiyaz calibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
Fotoğraf ;
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe
Doğan Klişe
Müessese Müdürü :
Mübin TOKER
*
Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları ;
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL
İlân işleri :
Telefon : 15221
*
Dizildiği yer:
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 16.10.1960

FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
Adnan Menderes
Düşüklerin başı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta, mecmuamızın bütün sayfalarını YURTTA OLUP BİTENLER kısmımıza ayırmış bulunuyoruz.. Hâdiseleri aksettiren AKİS için bu, kaçınılmaz bir zarurettir. Zira şu anda Türkiyenin tamamı bir tek meseleyle ilgilidir: Düşüklerin duruşması! Mecmuayı karıştırdığınızda göreceksiniz ki en büyük yari "Duruşmalar" almaktadır. Başyazarımız Metin Tokerin idaresinde ve Ankaradan hususi surette giden Atillâ Bartınlıoğlunun iltihakıyla İstanbulda kurulan AKİS ekibi Yassıada duruşmalarının ilk hikâyelerini hiç bir yerde bulamayacağınız şekilde sizlere nakletmektedir. Kesif bir çalışma sayesinde bu hikâyeyi, her akşam üstü kopan değil, devam eden bir film halinde sunmak kabil olmuştur. Hâdiselerin kesafeti gündelik gazeteleri mecburen bölük pörçük manzara arzetmeye mecbur etmektedir. Gazete sütunlarında, filmin ancak bir zaviyeden çekilmiş parçası mevcuttur. Buna mukabil AKİS ekibi, mecmua olmanın avantajından istifade ederek senaryoyu tam olarak tesbit etmeye ve okuyucularına "Sanki siz de oradaydınız" formülüne uygun bir his vermeye çalışmıştır. Metin Toker mahkeme salonunda, Atillâ Bartınlıoğlu Adada cereyan eden bütün hâdiseleri dikkatle seyrederken ekibin diğer mensupları şehirde ve basın âleminde cereyan eden alâka uyandırıcı sahneleri bir bir yakalamışlardır. Bunun yanında mecmuanın Ankara kadrosu mutad çalışmasına devam etmiş "Soruşturma" başlığını taşıyan yazıyı hazırlamıştır. Bilindiği gibi Yassıadada duruşmalar sürüp giderken Yüksek Soruşturma Kurulu bu değirmene su yetiştirme vazifesini eski itinayla yapmakta ve başkentte son derece alâka uyandıran hâdiseler cereyan etmektedir.

*

AKİS, bilhassa Anadoluyu bir baştan ötekine kaplayan okuyucularının ısrarlı arzuları üzerine, düşüklerin duruşmalarının heyecanını muhafaza edeceği müddet haftada iki defa çıkacaktır. Bütün imkânlarımızı ve takatimizi, derli toplu bir havadis ve hâdiselerin havasım AKİS'ten takip etmeğe kararlı bu okuyucularımızı tatmin edebilmek için seferber etmiş bulunuyoruz. Pazartesi günü satışa çıkan bu sayıyı cuma günü satışa çıkacak sayımız takip edecektir ve merak azalıncaya kadar bu, böyle devam edecektir. Cuma günkü sayımızın, hadiselere göre, belki gene tamamı YURTTA OLUP BİTENLER kısmımıza ayrılacak ve duruşma ile soruşturmalar en büyük yeri alacaklardır. Fakat arzumuz, kendi çapları dairesinde, haftanın diğer meselelerine de en kısa zamanda sayfalanmızdaki eski yerlerini vermektir.

*

Zenginin parası çok şey yapabiliyor. Ama okuyucularımız göreceklerdir ki akıl ve meharet paranın sağladığını sağlayabiliyor, hattâ üste bile çıkabiliyor, İstanbulda düşüklere ait fotoğraflar yüzbinlerce liraya satılırken AKİS'in becerikli foto muhabiri Hüseyin Ezer hacıağalık değil gazetecilik yapmış ve bir karanlık salonda gösterilen 'Düşükler Yassıadada" filminin en can alıcı sahnelerini fotoğraf makinesinin içine sığdırmıştır. Bu hafta AKİS'te Hüseyin Ezerin bu gerçek mesleki meharetinin ve açıkgözlülüğünün eserlerini bol bol seyredeceksiniz.

Hüseyin Ezer

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX, Sayı: 322

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

17 EKİM 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Tarihi duruşmalarda sanıklar
Suçlu ayağa kalk!

Millet

Elele

Geçen haftanın ortasında bir gün, Yassıadaya gazetecileri götüren Fenerbahçe vapurunda Milli Birlik Komitesinin Genel Sekreteri Orhan Erkanlı bir teşhis koydu: Yassıada buruşmaları, 27 Mayıs gününün saat altı sonrasıdır! Hiç bir teşhisin bu derece doğru ve haklı olamayacağı muhakkaktır. 14 Ekimden bu yana bir ihtilâlin en kritik günlerini yaşıyoruz ve bunun daha bir süre böyle gitmesi tabiîdir. Nitekim geçen haftanın sonundan beri Türk milletinle gözü Marmara denizi üzerindeki küçük kara parçasına, Yassıadaya çevrilmiştir. Türk milletiyle beraber bütün dünya da, düşükler hakkında değil Türk milleti hakkında bir hükme Varmak maksadıyla -zira düşükler hakkındaki hüküm verilmiştir- duruşmaları dikkatle takip etmektedirler.

Böyle anlarda fert olarak, zümre olarak ve millet olarak yapacak şeylerimiz bulunduğu muhakkaktır. Fert olarak şahsi işler mutlaka bir tarafa atılmalı ve yüreklerde sâdece Adaletin tecellisi arzusu yanmalıdır. Zümre olarak bu adaletin tecellisine yardımcısı kesilmek, şüphesiz vazifelerin başındadır. Millet olarak ise elele kalmak başarının ve uzun bir istikbalin tek teminatıdır Elele kalmak, birinin yaptığını alkışlamak, otoriter idarelerde olduğu gibi idarecilerin etrafında kenetlenmek değildir. İdareciler ve millet her adımı beraberce, müşterek gayelerle ve mutabakat halinde atacaklar, millet idarecilerine destek olacak, idareciler milletin arzularına kulak vereceklerdir. Kulak vereceklerdir ve hakiki arzunun ne olduğu hususunda hayale kapılmaksızın realist davranacaklardır.

Bir noktada mutabakat tamdır: Düşüklerin asıl suçlarının Türk milletine kargı olduğu hususunda zerrece tereddüt yoktur. Bilhassa 1957 seçimlerinden bu yana düşüklerin Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde gerçekleştirdikleri rejim bir hıyanetin açık delilidir. Başka bir çok suçlar işlemiş bulunabilirler. Hatta millete karşı işledikleri suç o pek basit, pek iğrenç ve adi kendi küçük suçlarını rahatça işleyebilmek için girişilmiş hareket olabilir. Ancak bu bile, eğer sefil bir idare ve sefil bir idareci takımı artık Türkiyede istenmiyorsa her fenalığın başı olan millete karşı suçun bedelinin ne olduğunu herkese göstermek gerektiği hakikatini gözler önüne sermiyor mu?

Bu haftanın içinde Türk milleti, başka bekleyişlerin hüsranına yol açacak bir sükûnetin ve serinkanlı-

Haftanın İçinden

Seyrederken...

Metin TOKER

Yassıadada, duruşma salonunun bana ayrılan B/168 numaralı yerinden hayatınım en ibret verici levhalarından birini seyrediyorum. Yerim, radyoya ait kapalı -ve mutena- mahallin tam kenarına düştüğünden sağ yanımı onun portatif duvarına dayıyorum ve diğer meslek arkadaşlarıma nazaran daha rahat bir vaziyette, kuş bakışı, duruşmaları takip ediyorum. İlk gün aldığım yerimi, niyetim, son gün terketmek. Oturduğum noktadan hâkimleri, tanıkları, sanıkları ve onların yakınlarını, avukatlarını en elverişli zaviyeden görmek mümkün. Senelerce yanlarına yaklaşılamayan gururlu insanlar ayaklarımızın dibinde, tahta sandalyaların üstündeler. Sanıklara ait o katı sıralar... Bir an, onların tadını ne kadar iyi bildiğim hatırıma geldi.

Bîr, mahkeme salonuna girmeyeli, oo, ne çok zaman olmuş.. Galiba, 1954 sonbaharından bu yanaki hayatımın adeta demirbaşı olan maceralı faalin son duruşma sahnesinin üzerinden iki buçuk yıl geçti. O celsede, şimdi şu önümde oturan adamların hâkimleri bir defa daha ve bu sefer bir sene kalmak üzere beni hapishaneye gönderme kararlarını tefhim etmişlerdi. Temyizin tasdiki, tevkif, mahpusluk günleri.. Bunlar, bir film seyrediyormuşum gibi gözlerimin önünde bütün renkleriyle canlandı. Halbuki ben, hepsini ebediyen unuttum sanıyordum. Hakikaten de, o taş duvarları geride bıraktığım sabahtan bu yana bir tek gün, ama bir tek gün acı hatıralar hafızamı yoklamamıştı bile.. Kim bilir, belki hepsi de yemden bir mahkeme salonuna girmemi bekliyorlarmış. Bir mahkeme salonu ki dünün haksız, insafsız ve vicdansız hâkimleri, boyunları bükük, bütün çalımları uçmuş, süfli ve pejmürde, tahta sandalyeler üzerinde bacaklarını bitiştirmiş oturuyorlar.

Onları seyrediyorum. Ama, tuhaf, içimde kinin, ya da hınç çıkmış olmasının buruk lezzetinin zerresi yok. işte. Bayar. Dudağını, şişirdiği sol avurdunda dolaştırıyor. Menderes. Elini bazen yanağına götürüyor ve mevcut olmayan bir yarayla oynuyor. Sarola bakıyorum. İspat edilmiş bir muvazaanın şampiyonu Sarol. Ortaya çıkmış daha bin marifetin ağırlığı altında ezik. Bütün bir adalet mekanizmasını laçka hale getiren Hadi Tan gerilerde oturuyor. Gözlerim Hüseyin Avni Göktürkü arıyor. Haysiyetsiz hâkimleri ceza dağıtsınlar diye tâ' Temyizlerde vazifelendiren Adalet Bakanı. Yok. İlk şamarı hemşehrileri Niğdelilerden yediği için 27 Mayısta milletvekili değil, Menderesin Milli Emniyet başkanıydı. Başka celselerde yargılanacak. Ötekiler, Kalafatlar ve Sametler, Belgeler ve Bahadırlar, bir hiyanet yuvası basıyormuşçasına mecmuadaki odama kapıyı kırarak dalan meşhur Tahkikat Komisyonunun üyeleri. Kemal Özerler, Ekrem Anıtlar. Kalbimi yokluyorum. Hayır. Kinin, ya da hınç çıkmış olmasının buruk lezzetinin zerresi yok.

Ama, kalbimi yokluyorum. Ya merhamet, ya şefkat, ya mağfiret ? Garip. Onları da bulamıyorum. İçimden bir af duygusu gelmiyor. B/168 numaralı yerde, taş kesilmiş haldeyim. Sanki Merihten gelmişim. Sanki, ayaklarımın dibinde oturan, yüzleri takallüs etmiş bedbahtlar ilk defa gördüğüm, İlk defa adlarını duyduğum yaratıklar. Kalın sesli bir savcı, onların yüz kızartıcı suçlarını okurken tüylerim sâdece yaptıklarının, yapabildiklerinin uyandırdığı dehşet hissiyle diken diken oluyor. Bu, kalbin değil zihnin isyanı. Kudret, 1945'den bu yana adım adım izlediğim, pek çok kimse gibi iyi niyetlerine yirmi yaşımın bütün ateşiyle inandığım insanları ne kale getirmiş! Gözlerim onlardan hâkimlere çevriliyor. Benim, onların şimdi oturduğu sıralarda otururken karşımda gördüğüm hâkimlerden bambaşka telâkkilere sahip, hak ve adalet dolu siyah cüppelilere.. Bilmiyorum, duruşmaların havası sonuna kadar böyle gidecek mi.. Giderse -gitmemesi İçin biç bir sebep, gitmeyeceğine dair hiç bir emare yok- karar ilâhi adaletin insanlar eliyle gerçekleştirilebilecek eh yakın tecellisi olacak.

Ne kin ve hınç, ne de merhamet. Bana öyle geliyor ki bu milletin menfaati bu duruşmaların böyle seyrini gerektiriyor. Eğer kin ve hınç ruhlara hâkim olsaydı bir kaç günden beri kuşbakışı seyrettiğim şu kelleler bir kılıç darbesiyle omuzlardan ayırılabilirdi ve hesaplarını sormak hiç kimsenin hatırına gelmezdi. Çok çekildiği muhakkaktır. En çok çekenler dahi kendilerini adına intikam denen o ejderin pençelerinden kurtarabiliyorlarsa, bu herkes için kabil demektir. Burunlara kan kokusu dolmasına lüzum yoktur. Canhıraş çığlıklar atarak İsteri nöbetlerine tutulmak faydasızdır. Hele mutlaka kelle istemek, öylesine vakur davranan hâkimleri hiç tanımamakla birdir. Buğundan urganlar hazırlamak işgüzarlığın ta kendisidir. Hâkimler suça ceza vereceklerdir. Suçlulara değil.

Suça ceza vereceklerdir. Kendilerim bir başka ejdere, merhamete de kaptırmaksızın. Müşfik değil, adil olacaklardır. Şahıslarla alâkalı meselelerde gömümüze göre davranmak hakkımızdır. Ama millet adına adalet dağıtımıyla vazifelendirildik mi, bu hak derhal yok olur. İtiraf ederim ki ben sanıkları seyrederken kıpırdamayan kalbim, gözlerim onların gözleri yaşlı yakınlarına, eşlerine ve analarına, çocuklarına ve kardeşlerine çevrildiğinde hiç ses vermiyor sayılamaz. Bu sesi susturmak için gözlerimi sıkısıkıya kapıyor, babalarını ancak hapishanede kucaklayan kızlarımı, bir kocanın şefkatinden mahrum, iki defa loğusa yatağında hıçkıra hıçkıra ağlayan karımı beyhude düşünüyorum. Heyhat! Gene de sözlerimi o bedbaht zümreden ayırıyor, onların saadetiyle beraber topyekûn koca bir milletin saadetini hiçe sayan alçak zümreye döndürüyorum. İşte ancak o zamandır ki, her şey silinip hâkimler heyetinin benim taraf una isabet eden köşesindeki albayrak sahneye hâkim olduğunda, eğer bu topraklar üzerinde yaşayan ve yasayacak insanların, kızlarımızın ve karılarımızın mesut olmalarını istiyorsak tek çârenin adaletin tecellisinden ibaret bulunduğunu görüyorum, anlıyorum.

Ne kin ve hıncın, ne merhametin çukuruna düşmeden tecelli edecek bir adalet. İşte, B/168 numaralı yerimden bir kaç gündür kalbimin bütün samimiyetiyle yükselttiğim tek temenni.

İhtilâli yapanlar İrtibat Bürosu Önünde
El silâhta, göz düşmanda

lığın içinde bulunuyordu. Yassıadada adaletin üzerine gölge düşürülmediği hissi ayakta kaldığı müddetçe hiç bir tertip bu topraklar üzerinde muvaffak olamayacak, 27 Mayısı hazırlayan ve başaran kuvvetler tarafından bir nefeste ezilecektir, Zira millet elele, gözlerini parlak ufuklara dikti mi onu sarsmaya, yıkmaya, bölmeye biç kimsenin gücü yetmez. Böyle bir hava içinde ne duruşmalar, ne duruşma sonrası bir vehamet taşımayacak, adalet içinde verilen her karar milli menfaatin. gerektirdiği her sonuca kolaylıkla varacak-

Duruşmalar

Hayaletler geçiyor

(Kapaktaki dâva)

Uzun sırtlı yeşil koltukta oturan adamın sağ yanında dört, sol yanında dört, sağ gerisinde üç, sol gerisinde üç hâkini vardı. Başının üstünde Atatürkün bir portresi bulunuyor, onun kenarında Adalet MÜLkün Temelidir yazıyordu. Atatürkün resminin altında bir Türk bayrağı duruyor, hemen berisinde ise onbir savcı göze çarpıyordu. Uzun sırtlı yeşil koltukta oturan adam, önünde uzanan geniş salona ve onun, iki tanesi hariç boş iskemlelerine şöyle bir baktı. Sonra:

"— Türk Milleti adına yargı hakkını kullanmaya yetkili Yüksek Adalet Divanı duruşmasını açıyorum, Yassıada'daki duruşmaya, salonda alenî olarak başlandı, Şimdi yoklama yapılacak." dedi.

Saatler 10 u gösteriyordu. Uzun sırtlı yeşil koltukta oturan adam Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başoldu. Sanıklara ayrılan sandalyaların iki sakinine gelince, onlardan biri düşük Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, öteki düşük Tarım Bakanı Nedim Ökmendi. İki ahbap çavuşlar değeri bin lira olduğu anlaşılan ve Afgan Kralı tarafından Türkiye Cumhurbaşkanına hediye edilen bir tazıyı devlete 20 bin liraya satmışlar, bu parayla Bayar Egedeki bir köye çeşme hediye ederek hayır duası almıştı! Günlerden cumartesiydi. Yassıada duruşmalarının ilk faslı, işte bu şekilde sona erdi. Salonda yeni bir dosya ancak çarşamba günü açılacaktı ve bu dosya 6/7 Eylül hadiseleriyle alâkalı olacaktı. Pazartesi ve salı günleri celse aktedilmeyecekti.

Fakat Yassıadadaki jimnastikhaneden bozma duruşma salonu asıl alâyişli saatlerini cuma sabahı yaşadı, O gün, takvimlerin üzerindeki tarih 14 Ekimdi ve doğrusu istenilirse 14 Ekim günü, Türkiyede ne kadar insan yaşıyorsa, yatağından kalktığında heyecanlıydı. Türk tarihinin bir mühim sayfasının yazılmasına o gün başlanacak ve düşükler âdil hâkimler tarafından yargılanacaklardı. Türkiyede ilk defa olarak teşrii ve icrai organ, kazai merci önünde hesap verecekti. Ama duruşma salonunda cereyan eden hâdise, alâka uyandırma bakımından bütün tahminleri aştı ve geleni memnun, gelmeyeni pişman bıraktı.

O gün sabahleyin , Yassıadanın İstunbuldaki kolu haline gelmiş bulunan Dolmabahçe rıhtımında bir Kocaman kuyruk göze çarpıyordu. Göze çarpan sâdece bu kuyruktan ibaret değildi. Alınmış emniyet tedbirlerinin de haşmeti derhal belli oluyordu. Deniz kenarına giden yolu, ellerinde makineli tabancalar tutan erler kordon altına almışlardı, Traflk memurları otomobillerin geçişini hususi bir dikkatle ayarlıyorlar, hiç bir arabanın o civarda duraklamasına meydan vermiyorlardı. Hazırlanan iskeleye yanaşık duran gemi Dolmabahçeydi. Yassıada seferini o yapacaktı, Hioparlörler mütemadiyen, Adaya gidecek talihlilerin hangi gişelere başvurmaları gerektiğini ilân edlyordu. Uzun kuyruk basın mensuplarına aitti. 89"u yabancı olmak üzere üç yüze yakın gazeteci, Adaya gidiş kartlarını kendilerine ayrılan gişeden alabilmek için sabahın yedisinden -yedide çağırılmışlardı-, hattâ altısından -altıda gelenler olmuştuberi bekleşiyorlardı. Kuyruğun sonu öylesine bitmek bilmedi ki saat 8.05 de kalkması gereken gemi halatını çözdüğünde saat 8.25 idi. Kurmayların plânı aksamıştı Bu yüzden 14 Ekim cuma günü tarihî Yassıada duruşmaları, ilân edildiği gibi 9.30 da değil, ancak 10 da başlayabildi Ama saat 10'dan itibaren cereyan eden hâdiseler bütün meşakkatleri bir anda unutturuverdi. Davetliler duruşma salonunda bütün D.P. erkânım

Yassıadaya tabelâ naklediliyor
Belgelilerin belgesi

toplu halde seyretmekle kalmadılar, Bayırı ve bilhassa Menderesi dinlemek fırsatını da buldular.

Dolu bir salon

Bahçe tipi vapur Yassıada iskelesine yanaştığında saat dokuzu çoktan geçmişti, Yolcular karaya çıktıklarında hafif bir ürperti hissetmekten Kendilerini alamadılar. Deniz kenarından duruşma salonuna giden yolun iki tarafını kara, deniz ve hava erleri tutmuşlardı, Kilerinde makineli tabancalar vardı. Ama bunların uçları yere veya göğe değil, doğrudan doğruya davetlilerin nazik bedenine çevrikti. Nâzik bedenli davetliler, büyük bir intizam içinde eski jimastikhaneye girip kendilerine ayrılmış bulunan yerleri aldılar.

Herkes oturduktan sonra salonda bir harekat oldu. Kapılardaki emniyet kuvvetleri arttırılmış, davetlilerden .ayağa kalkmamaları istenmişti. Mesele kısa itinanda, miğfer giymiş çakı gibi bir subayın arkasında düşük Cumhurbaşkanı Bayar görününce anlaşıldı. Düşükler salona birerle kol halinde alınıyorlardı ve başı, AKÎS'in bundan iki hafta önce bildirdiği gibi ihtiyar komitacı çekiyordu. Onu bir subay takip adiyor, subaydan sonra Menderes yürüyordu. Menderesin gerisinde başka bir subay vardı, Bayar, başkanlık mevkiinden bakıldığında salonun sağına gelen, yâni dinleyici sıralarının önüne düşen tarafta ilk sandalyaya oturdu. Subaylar ikinci sandalyayı

Dolmabahçeyi bekliyor

Gölgede sükûnet

Süreyya Ağaoğlu - Gülseren Koraltan - Ayhan Timurtaş

Dingil kırılınca yol gösterenler artar

Menderese gösterdiler. Arkadan düşük hükümet üyeleri geliyor ve önde Başbakan Yardımcısı Medeni Berk yürüyordu. Bütün düşük Bakanlar, protokoldeki sıralarına göre Berki takiben çöktüler. Arkadan Koraltan ve Meclisin düşük Başkan vekilleri arzı endam ettilerİlk sıranın son iskemlelerine, meşhur Tahkikat Komisyonunun kurulmasını teklif eden üç düşük D.P. milletvekili oturdular.

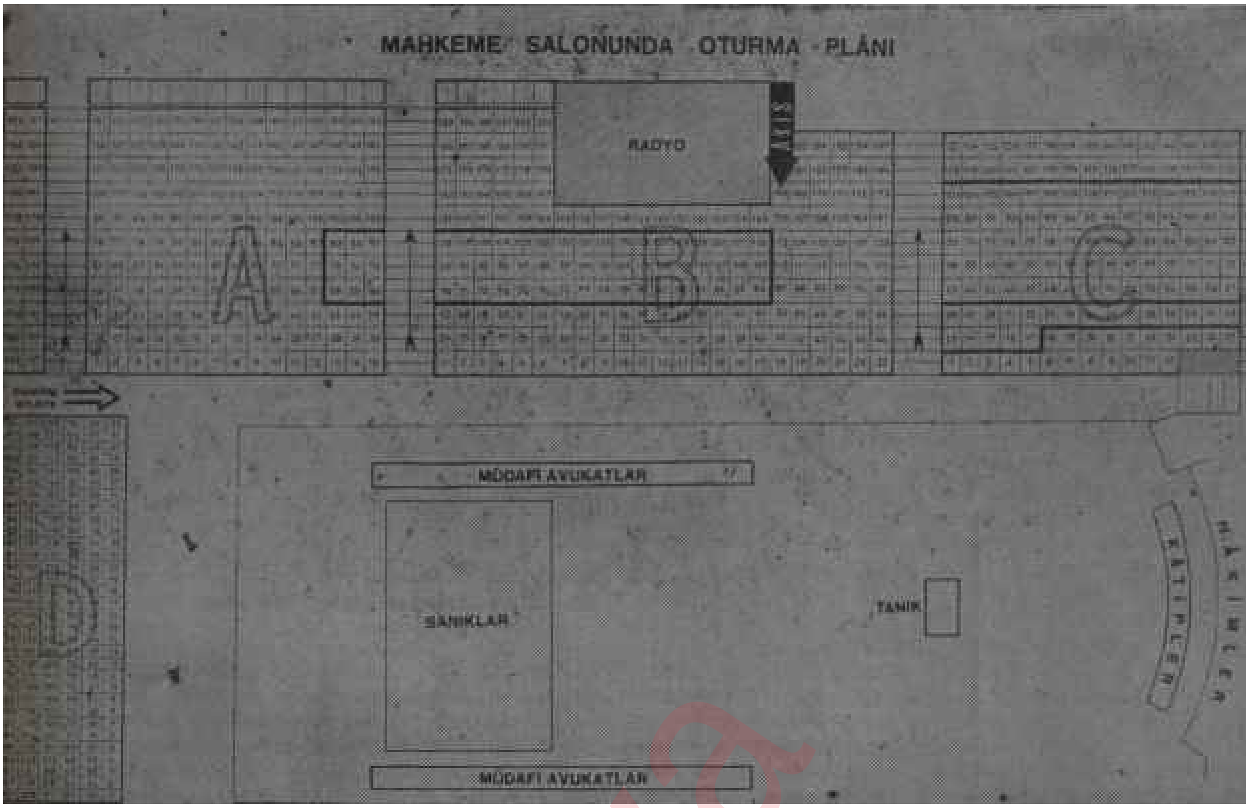
İkinci sıranın ilk onbeş sandalyası bu komisyonun mensuplarına ayrılmıştı. Bayarın tam arkasına gelen mevkii, komisyonun başkam Hamdi Sancar aldı. Hani, bundan sâdece beş ay önce ateş saçan dehşetengiz tebliğlerin altını Denizli milletvekili Ahmet Hamdi Sancar diye imza atan uzun boylu, ne oldum delisi, Menderes kölesi hukukçu.. Onu, ondört arkadaşı takip ettiler. Salonun geri kalan sandalyalarını D.P. Meclis Grubunun yurt içinde tutulmuş mensupları bir baştan ötekine doldurdular. Zaten her şey kurmayca yapılmış ve ince teferruatına kadar hesaplanmıştı, Sandalyalar numaralı, giri plânlıydı. Sıranın sonunda oturacak olanlar ilk giriyor, tâ dibe kadar yürüyorlardı. Bir sıra tamamlandıktan sonra, salona ikinci sıranın misafirleri alınıyordu.

Bir zamanlar Türkiyeye hükmetmiş olan bu adamların, âdeta geçit resmi yapar gibi silâhlı askerlerin arasından geçip yerlerine oturmaları, itiraf etmek gerekir ki korkunç bir taraf taşıyordu. Korkunç olan, hemen hepsinin bitmiş bulunmalarıydı. Müşterek vasıfları yüzlerinin beyazlığı, gözlerinin içeriye kaçmış olması, avurtlarının çökmesi, kafalarının armut sapma dönmüş boyunları üzerinde sallanmasıydı. Mariz bir halleri vardı. Ekserisinin heyecanlı olduğu seziliyordu. Hâlâ bir kaç cakacı yok değildi ama, onların yürekli insandan çok iyi artist oldukları gözlerinin ifadesinden anlaşılıyordu, Elbiseleri artık bol geliyordu, Beş aydan beri, tıpkı eskisi gibi millet malı, devlet malı yiyorlardı. Ama, anlaşılan miktar azalmıştı ve bir kısım sıkıntılar haşmetli göbekleri ufaltmıştı. Düşükler yerlerini aldıklarında davetliler, beş ay müddetle bir gayya kuyusunun içinde kalmış bulunan Mendereszedeleri doya doya ve ibretle seyretmek fırsatını buldular.

Panoramik

Doğrusu istenilirse, yaşlanmış bulunmasına rağmen hayatiyetini muhafaza edenlerin başında Celâl Bayar geliyordu. Lâcivert, kruvaze bir elbise giymişti. Beyaz bir cep mendili taşıyordu. Siyah ayakkabılarının mahir bir elden çıktığı belliydi. Elinde bir fötr şapka tutuyordu. Bütün düşükler içinde salona şapkayla gelen bir o oldu ve bütün sabah celsesi boyunca bu şapkayla oynayıp durdu.

Menderes, kelimenin tam manasıyla bir harabeydi, Bitkindi, zayıftı, perişandı. Elbisesi kahverengiydi. Ge ne dik yakalı bir ipek gömlek giymişti. Sulka kravatı bejdi. Saatini, mutad veçhile tam bileğine takmıştı. Ayakkabıları siyahtı. Çorapları kahverengi. Cep mendili yoktu. Yürürkün sallandığı belli oluyordu. Zaten öylesine ufak tefek kalmıştı ki.. Oturduktan biraz sonra ellerini göğ-

sünde kavuşturdu. Sonra parmaklarını açarak bunları dizinin üstünde birleştirdi. Mütemadiyen dudağını ısırıyordu. Çenesi bir acaip şekilde çıkmıştı. Yüzünün bütün hatları çekilmişti. Tevkifinden bir akşam evvel kara cüppeli profesörlerden o ken dini bilmez gençlere, herkese yıldırımlar yağdıran sabık Başbakan süt dökmüş bir kediyi andırıyordu. Ama, acıma hissinden ziyade iğrenme hissi uyandırıyordu. Arada bir dişlerini sıkıyor, adeta deli gözleriyle film makinelerini süzüyordu.

Bakanların istisnasız hepsi, feri mış gözlerle etraflarını seyrediyorlar, avurtları çökmüş san yüzlerinde derin bir ıstırabın izlerini taşıyorlardı. Menderesin yanındaki Medeni Berk gri bir elbise giymişti. Zaten gri renk, Menderesin Bakanlarının galiba tercih ettikleri renkti. Berkin hemen yanındaki İzzet Akçal, Celâl Yardımcı ve Ethem Menderes de aynı rengi seçmişlerdi, öteki grililer Hayrettin Erkmen, Halûk Şamandı. Fatin Rüştü Zorlu Ethem Menderesle' Hasan Polatkan arasında oturuyordu. Dünya piyasasının meşhur "Mister % **10'u** öylesine süzülmüştü ki kendisini "Vesamet Hanım" görse tanıyamayacaktı. Üzerinde siyah bir elbise vardı. Saçları ve bıyıkları büsbütün ağarmıştı. Gözlükleri gözündeydi. Boş gözlerle etrafını seyrediyordu. Bütün duruşma boyunca hiç konuşmadı.

Başka bir harabe Hasan Polatkandı. Artık sabık Maliye Bakanı olmasından fazla Vinileks şirketinin şanlı şerefli ortağı bulunması sebebiyle meşhur hale gelen Polatkanın sırtında açık lâcivert bir elbise vardı. Boynu son derece incelmişti. Bakışları bütün manasını kaybetmişti. Bakanlığa ait Mercedes'in arkasına kurulup Ankara sokaklarından geçen Polatkanla, cuma sabahı tahta sandalyası üzerinde büzülüp oturmuş Polatkan arasında dünya kadar fark vardı.

Düşük Maliye Bakanını düşük Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu takip ediyordu. Benderlioğlu ilk nazarda, arkadaşlarına nazaran daha etli canlı görülüyordu. Ama bu, iki bitik meslekdaşı, Polatkanla Tevfik İleri arasında oturmasının uyandırdığı bir intiba idi. Elbiseleri bejdi. Bollaşmıştı. Bazen düşük Bayındırlık Bakanıyla bir kelime konuşuyordu. Bütün Yassıada sakinleri gibi onun da yüzünün rengi uçmuştu.

Bir zamanlar bir D.P. linin yirmi C.H.P. liye bedel bulunduğunu ilan eden ve iktidarlarının 2000 yılına kadar süreceği yolundaki pek parlak tahmini yapan Tevfik İleri âdeta tanınmaz haldeydi. Saç bakımından ideal arkadaşı Samet Ağaoğlunun aksine ensesindeki yeleyi kestirmiş degildl, Ama yüzü **bir** mumyayı andırıyordu ve perişanlığı üzerinden akıyordu. Kahverengi bir elbise giymişti. Bir ara dayanamadı, öne doğru eğilerek başını elleri arasına aldı ve o vaziyeti uzun zaman muhafaza **etti.**

Hayrettin Erkmen, Lûtfl Kırdar, Hadi Hüsman ve Nedim Ökmen yanyana düşmüşlerdi. Tıpkı kabine toplantılarında olduğu gibi. Bir zamanlar ne kadar sevimli, nasıl munis, iyi niyetli ve mutedil olan, bakanlık sandalyasına yükselmesiyle beraber inandığı bütün prensipleri Menderes putuna kurban eden ve 1957 seçimlerinden, sonra -hırsız değil ama- müfrit, pis, müsamahasız ve şımarık bir tip olarak arzı endam eden Erkmenin yüzünde ıstırap kadar hicap da vardı. Lûtfi Kırdar lâcivert bir elbise giymişti ve her zamanki gibi gene kendinden geçmişe benziyordu. İstifasını cebinde taşıdığını söyleyen, fakat bunu bir türlü veremediği anlaşılan, mevki hırsı dolayısıyla hayatını ve şerefini ayaklar altına almış eski İstanbul valisi ne olup bittiğinin hâlâ farkında değile benziyordu. Hadi Hüsman, bütün düşük Bakanlar içinde spor giyinmiş tek adamdı. Gözüne, tıpkı Başbakanı gibi siyah gözlükler takmıştı. Ama bu, kızarmış gözlerini saklamak içindi. Zayıflamış başka biri, Nedim Ökmendi. Nedim Ökmeni mevkufluğun, meşakkatinin mi, yoksa himaye-

sine aldığı kolej talebelerinin veya sokaklarda kendisini "Merhaba babacığım" diye selamlayan alüftelerin yokluğunun mu bu hale getirdi-, ği tabii cevapsız bir sual olarak kaldı.

Şem'i Ergin, birinci sıranın bir küçük geçitle ayrılmış ikinci kısmın - daydı. Yarımda Halûk Şaman, Sebati Ataman ve Abdullah Aker vardı. Düşük Sanayi Bakam Ataman âdeta gözden kaybolmuştu. Abdullah Aker sıhhatte, ama bebdaht görünüyorau. Gönül Yazarın cümbüş arka daşı Halûk Şaman çökmüşlerden bi riydi. Onlardan sonra, haşmetlu Refik Koraltan geliyordu.

Bütün ömrünce gülünçlükten kurtulamayan Koraltana kader bir azizlik daha yapmıştı. Saçları, papa takkesine benzeyen bir kısmı hariç, bembeyaz olmuştu. Ama tam tepesine isabet eden o kısımda boya hakimiyetini hâlâ devam ettiriyordu. Bu, âdeta tepeye yerleştirilmiş bir mesti. "Koca Başkan" daha görün düğü andan itibaren gülümsemelere yol açtı. Aman yarabbi, nasıl ve ne, süratle ihtiyarlamış, daha doğrusu iktidar elinden gidince ne çabuk hakiki hüviyetiyle burun buruna gelmişti! Onun yanında göbeği tamamile erimiş Agâh Erozan, hakkında idam cezası istenilen İbrahim Kirazoğlu ve herkesi hayal sukutuna uğratıp ruhunu Menderese satan İlhan Sipahioğlu vardı.

Ağlayan nar, gülen ayva

Sâkit D.P. Grubu birerle kolda girip salonu doldurduğunda gözler bir kahramanı aradı: Samet Ağaoğlu. İhtilâlden bir kaç hafta evvel, D.P. nin tutumunun ihtilâli meşru kıldığını ve bu ihtilâlin mutlaka olacağını haber veren İnönüye istihfafla:

"— Paşa, ihtilâl yapmak için hangi ordularına güveniyor? Battal Gazi ordusuna mı?" diye haykıran düşük milletvekili ortada yoktu. Celse açıldıktan hayli sonra salonu şereflendirdi, gariptir Tahkikat Komisyonu Başkanı Hamdi Sancarın tâ yanına ve Bayarın ta arkasına oturdu. Gariplik şuradan ileri geliyordu: Oturduğu mıntaka, idam cezası adaylarının mıntakasıydı. Halbuki kendisi için idam isteyen yoktu. Buna rağmen kader, Samet Ağaoğluyu getirdi, oraya yerleştirdi.

Davetliler, belki de hayatında ilk defa olarak saçını doğru dürüst kestirmiş olan Samet Ağaoğlunun kaybetmediğini, kazandığını farkettiler. Hani neredeyse "O kadar çirkin değil" bile denilebilecek haldeydi. Sâdece, gözleri baykuş gözünü andırıyordu. Koca salonda bu gözlerden daha korkunç belki bir çift göz vardı: Nusret Kirişçioğlunun gözleri..

Salonda, bir zamanlar marifetleriyle gazete sütunlarını dolduranlar süklüm püklüm oturuyorlardı. Gri renk bir elbise giymiş Bayur öylesine çökmüştü ki bir tarihte İnönünün bahsettiği çukurun tâ içindeymiş hissini veriyordu, Bayur. bir ara aklını kaçırdığı zehabını uyandıran eski Sağlık Bakanı Nafiz Körezin yanındaydı. Körez cebinden bir peçete çıkardı, onu sanki berberde traş oluyormuş gibi boynuna bağladı. Terlemiş miydi, oyun mu oynuyordu.

Astronomik Rakkamlar

Astronomik rakkamlar devri geri geldi, Hep hatırlardadır, bir zamanlar bu topraklar üzerinde 300 bin liraya banko diyenleri 200 bin liraya Cadillac alanlar, 1 milyon liraya kotra yaptıranlar, Dior'un 100 bin liraya malolmuş elbisesini giyenler yaşarlardı. Sonra, bunlar ortadan kayboldular. Evvelâ 4 Ağustos kararları, arkadan 27 Mayısın betlerine inen kazıması kolay para kazandığı için kolay para harcayan bu sınıfı gözler önünden sildi.

Şimdi, sıfırı bol rakkamlar tekrar piyasaya çıkmış bulunuyor. Bir fotoğrafa 100 bin lira verenlerin hikâyesini başka sütunlarda okuyacaksınız.. Ama o meblâğın bile gülünç bulunduğu bir başka saha, kapılarını açıkgözlere açmıştır. Türkiyede avukatlık ücreti, artık yüzbinlerin üstünde rakkamlarla ifade ediliyor. Bakıyorsunuz, bir düşüğün müdafaası için 600 bin lira isteniliyor. 300 bin lira son derece harcıâlem bir miktardır. Kabadayılar, milyonu kolaylıkla iki dudaklarının arasından çıkarıyorlar. Düşük aileleri, hesaplarından 15O bin liracığın debloke edilmesi için müracaatta bulunuyorlar. Bu, avukata verecekleri ücretin kaparosu olacaktır. Alâka uyandıran cihet böyle paraları sarfedenlerin dün de, bugün de aynı kimseler olmasıdır.

Ancak, dışardakilere karışılamaz ama içerde bulunan ve servetlerine el konmuş olan düşükler astronomik meblâğları nasıl ödeyecekler ve paraların sarf yeri nasıl kontrol edilecektir? Zira bu, itiraf etmek lâzımdır ki, mükemmel bir para çekme vesilesidir. Her türlü muvazaayı bırakınız, ama meselâ bir servetten 600 bin liranın hazineye kalacak yerde bir dost avukata gitmesini pek çok düşük ailesi tercih edecektir.

Buna mukabil, imkânsızlık dolayısıyla sanıkların avukatsız bırakılmalarını da doğru bulmanın insafla alâkası yoktur. O halde ne yapılacaktır? Vekâlet ücretleri eğer gökyüzünden yeryüzüne indirilemezse ve bunlara bir ölçü konulamazsa, tediye usulü ciddi esaslara bağlanamazsa Yassıada duruşmalarının devamını Hukuk Mahkemelerinde takip etmek pek kuvvetli bir ihtimal olacaktır.

Düşük avukatları Dolmabahçede
.... Ya hesap bilmiyorlar!

Düşük kabine sofrada

Ye babam, ye!..

yoksa hakikaten bir kaç tahtası mı eksikti, hiç kimse anlayamadı.

Salona giriş esnasında bâzı milletvekilleri nazarı dikkati çektiler. Eski gazeteci Mekki Sait Esen gülüyor, basın mensuplarına *göz* kırpıyordu. Çıkarken de sabık meslekdaşlarını başıyla selâmladı. Burhan Belge başıyla da yetinmedi, elindeki kararnameyi salladı. Ama, "Sahibinin Sesi" hakikaten çökmüştü. Rahat bir hayatı ideal bilerek en süfli işleri gönüllü yüklenen Belge için Yassıada hayatı çekilir dert değildi. Başka bir cakalı, yakışıklı kadın milletvekili Nazlı Tlabar oldu. Tlabar pek efe tavırla salona girdi, iki tarafına sallanarak yerine oturdu. Sanki dünyaya metelik vermiyordu. Menderesin silâhşörlerinden Osman Kavrakoğlu da çalımını muhafaza edenler arasındaydı. Buna mukabil C.H.P. den son dakikada D.P. ye transfer olan ve bir "İnönü mütehassısı" olarak Menderese parlaklığı aşikâr telkinlerde bulunan Atıf Topaloglu yanlış ata oynamanın hüsranıyla bitik haldeydi. Kader İzmirin dilber milletvekili Nuriye Pınar ile fazla hususi bâzı müesseseler işletmekte ih tisası bulunan Rauf Onursalı yanyana getirmişti. Ama asıl kaderin oyununa gelen Kasım Küfreviydi. Ağrı milletvekili cuma günü Yassıadada bulunmaktan çok, iki ideal arkadaşı arasına oturmak sorunda kalışına yandı. Solunda otantik eşkiya Halis Öztürk, sağında ise.. Evet sağında, meşhur Murat Ali Ülgen vardı. Ben cet Uzun saçları bembeyazdı. Sıhhatte görünüyordu, fakat herkesten bile bedbaht yüzü vardı. Bayarın damadı ve talihsiz Nilüfer Gürsoyun eşi Ahmet İhsan Gürsoy diplerde bir yerde, püraıhhat, şık bir gri elbise giymiş olarak oturuyordu. Kollarını kavuşturmuştu. Etrafın seyrediyordu. Yas sıadanın yaramış bulunduğu kimselerden bir diğeri Osman Kapanı idi. îçki ve sefahat imkânı kaybolduğundan biraz zayıflamış, yağlarını eritmiş, gençleşmişti. Sezai Akdağa gelince, salona cakasız girdi, çalımlı çıktı.

Milletvekillerinin bir kısmı bıyık salıvermişti: Sadık Giz, Himmet Ölçmen, Baha Akşit, Basri Aktaş.. Sadık Gizin pek süfli bir hali vardı. Aktaş üzüntülü görünüyordu. Bitmiş bir başkası Muammer Çavuşoğluydu. Kafası, bir iskelet kafasını andırıyordu.

Dert kaynakları

Cuma günü, Yassıadanın eski Jimnastik salonunu davetlilere ayrılmış tribünün tepesinden seyredenler önlerine serilen manzarayı eski Meclisin alışılagelmiş manzarasıyla kıyaslamaktan kendilerini alamadılar. Gerçi dekor çok farklıydı. Ama aktörler, hattâ aktrisler aynıydı. Düşüklerin aileleri, çalımlı zamanlarında yakınlarını seyretmek üzere Meclise geldikleri gibi Yassıadaya da gelmişlerdi. Yalnız, o zaman bir operet oynanır ve şık, güzel hanımlar bu oyunda rol alırlarken repertuvarını bu defaki piyesi bir trajediydi ve boyasız, teravetlerini kaybetmiş, hattâ -maalesef- çirkinlesmiş hüzünlü hanımlar sahnedeydiler. Tuhaf bunların Mecliste de, duruşma salonunda da işgal ettikleri yer aynı ıldu: Eşlerinin, babalarının arkaları. Hakikaten, İrtibat Bürosu sanık ailelerine salonun dip kısmını ayırmıştı. Düşükler, Mecliste yaptıkları gibi, arkalarına dönüp dönüp tanıdıklarıyla selâmlaştılar, işaretlettiler. Bir farkla: O zaman gülerlerdi, şimdi ağlaştıtar.

Dikkati çekenlerin başında Bakan hanımları, onların da başında Harika Yardımcı geliyordu Düşük Adalet Bakanının eşi açık lâcivert' ekose bir tayyör giymişti. Ceketinin altında pembeye kaçan beyaz bluz vardı. Uzaktan bakıldığında, bir zamanki Ankara sosyetesinin bu cazip mensubunun değişmediği sanılıyordu. Harika Yardımcı ancak yakından görüldüğünde köprülerin altından bol su aktığı anlaşılıyordu. Galiba aynı kalan, güzel saçlarından ibaretti. Onlar renklerini ve parlaklıklarını muhafaza ediyorlardı. Seyredilen bir başkası, Hayrettin Erkmenin genç eşi Munire Erkmen oldu, O da siyah bir tayyör giymişti ve o da hayli bozulmuştu. Lütfi Kırdarın eşi olan ve her devir büyüğüne mensubiyet keşfetmekte mahir bulunan Hayriye Kırdar kocası kadar perişandı. Mavi bir tayyör giymişti. Boyasız, gözleri yaşlı bir eş Mukadder Berkti. Tevfik İlerinin kızı Cahide İleriyi gençliği kurtarıyordu. Koraltanın kızı ve düşük Balıkesir milletvekili Halûk Timurtaşın eşi Ayhan Timurtaş fıstıki elbisesi içinde -gövde olarak- babası kadar muhteşem görünüyordu. Vinileks şirketine ait mektuplarda kendisinden "Birader bey" diye bahsedilen Hüseyin Polatkan ağabeysini seyre gelmişti.

Hanımlar önce, kendilerine ayrılmış sıralardaydılar. Düşükler salona girdiklerinde, eşlerini veya yakınlarını daha iyi görebilmek için evvelâ bir kaç sıra üste, sonra en tepedeki sıraya yerleştiler ve duruşmaların

İleri düşünüyor

Akibetini mi ?

sonuna kadar orada kaldılar. Beş aydanberi erkeklerini ilk defa görüyorlardı ve şüphesiz bunun ıstırap veren bir tarafı vardı. Bu da, İstikbalin politikacıları için ibret yerine geçecek bir levha teşkil etti. Zira ıstırabın kaynağı, aynı erkeklerin hudutsuz, bitmek bilmeyen ihtirası, memleketi olduğu gibi ailelerini de hüzne garkeden gafletiydi. Kendi düşenlerin ağlama hakları ellerinden uçtuğuna göre, manzara ne kadar acıklı olursa olsun yürekler fazlasıyla sızlamadı. Müstakbel politikacıların esleri bundan ders çıkarmalıydılar: Ters yola sapıldığında, ailelere düşen bunun nimetlerinden, yani maddî ve mânevi yağmadan faydalanma değil, ikaz, ikaz, ikazdı ve geç gelen pişmanlık, görülüyor ki fayda vermiyordu.

koyuldu, ilk isim Celal Bayar, ikincisi Adnan Menderesti. Yoklama da Meclisteki yoklamaları hatırlattı. Ancak salonda, ismi okunan ayağa kalkıyor ve orada bulunduğunu belli ediyordu. Meclise uğramadığı için bu fırsatı hele son yıllarda hiç bulamamış olan düşük Başbakan ismi okünduğunda suni bir nezaketle ayağa kalktı. Ellerini, ezile büzüle uğuşturuyordu. ikinci isim okunup ta Medeni Berk yerinden doğruluncaya kadar, hattâ ondan bile sonra ayakta kaldı. İyi niyetli olduğunu göstermek için neredeyse canhıraş çığlıklar atacaktı. Düşük Menderes bir defa daha acıma değil, iğrenme hissinin yüreklerde doğmasına yol açtı.

Sanık yoklamasından sonra avukat yoklamasına geçildi. 29 avukat salonda hazırdı. Halbuki daha çok

Bayar yemek yiyor

Milleti yutacak kadar büyük bir iştiha!

Düşük aileleri cuma günü Yassıadadan bir büyük teselliyle ayrıldılar: Gözleri ile gördüler ki onlara dağıtılan adalet onların dağıttıkları adalet gibi olmayacak, düşüklere bütün savunma imkânları tanınacaktır Hattâ fazlasıyla...

Hukuk manevraları

Başkanlık makamını İşgal eden Salim Başolun "Türk milleti adına..." diye açış konuşmasının başladığında saatler tam 10.20'yi gösteriyordu. Hâkimler heyeti, düşükler yerlerini aldıktan hemen sonra salona dahil oldu ve onlar içeri girince herkes ayağa kalktı. Salim Başol Yüksek Adalet Divanının, sanıkları Türk milleti adına yargılayacağını belirttikten sonra yoklama yapılacağım söyledi ve önündeki üstede bulunan isimleri teker teker okumayva

olmaları lâzımdı. İçlerinden bir kısmı gelmemişti. Meselâ Saffet Nezihi Bölükbaşı, meselâ Okur, meselâ Necip Türegün yoklardı. Menderes iki avukatla temsil ediliyordu. Samet Ağaoğlunun kız kardeşi Süreyya Agaoğlu - mahut Alman eniştenin eşi- bütün düşük kadın milletvekillerinin vekâletlerini almıştı. Ama kardeşini o savunmayacaktı. Samet Ağaoğlu, İstanbulun eski basın savcılarından birine vekâlet vermişti. Asıl savunmasını ise bizzat yapacaktı. Avukatların yoklaması tamamlandığında Menderesin avukatları atraksiyonlarına başladılar.

Başkan, Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesini okutturacaktı ki Talât Asalın söz istediği görüldü. Başkan, Menderesin avukatına kararnamenin okunmasını takl-

Tarih İçinde AKİS

Bu haftadan itibaren AKİS, Yassıada duruşmalarının sonuna kadar,.mutlaka biriktirilmesi gereken bir mecmua, hüviyeti taşıyacaktır. Zira, ara-. dan seneler geçtikten sonra, bu tarihi duruşmaların hikâyesini okumak isteyenler, eğer ilim adamı değillerse mutlaka AKİS koleksiyonlarına başvuracak - lardır. Gündelik gazetelerde, mecburen dağınık ve bölük pörçük çıkacak tafsilât sâdece AKİS'te, üstelik başka bir yerde bulunmayacak geniş malûmatla birlikte derli toplu halde yayınlanacaktır. Duruşmalar boyunca çıkacak AKİS'ler ayrı bir seri halinde ciltlendiğinde kütüphaneler son derece alâka çekici bir vesikayla zenginleşmiş olacaktır. AKİS, duruşmaların hakiki manası ve cereyan tarzının sâdık hikayesiyle beraber hâdisenin havası, akisleri, tefsirleri, tepkilerini aksettirecektir.

Ancak, teknik imkânsızlıklar ve son derece süratli çalışma temposu, üstelik AKİS'in bir aktüalite mecmuası olma karakterini her ne pahasına olursa olsun muhafaza endişesi duruşmalar boyunca çıkacak sayıların başka baskılarının yapılmasına mâni teşkil edecektir. Bu bakımdan kütüphanelerde böylesine canlı bir koleksiyon bulundurmak isteyenler AKiS'i ilk yayınlandığı gün almaya çalışmalıdırlar. AKİS, her hangi bir kâğıt ziyanını önlemek maksadıyla her sayısını ancak talep edildiği miktarda basacak, bayilerin tahmin hatası mecmuanın bulunmaması na yol açacaktıt.

Sayın okuyucularımızın dikkat nazarına durumu, özür dileyerek arzederiz.

ben konuşacağını söyledi. Fakat avukat ısrar etti ve Ceza muhakemeleri usulü kanununun alâkalı maddesini zikrederek direndi. O zaman görüldü ki Yüksek Adalet Divanının boynu, kanunlar karşısında kıldan incedir ve adaletin tecellisi bu ölçüler içinde olacaktır. Talât Asal kararnamenin sanıklara geç verildiğini, bu yüzden kendilerinin de bunu tetkik edemediklerini, avukatların müvekkilleriyle temasının güç olduğunu bildirdi ve herkesin hayretten açılan gözleri önünde duruşmaların talik edilmesini istedi. Başkan haklı olarak kızdı ve Menderesin avukatına:

"— Görüyorsunuz ya, erken konuştunuz dedi. Sorgulara geçecek değiliz. Sâdece kararname okunacak. Acele ediyorsunuz."

Talât Asal yerine oturdu ve uzun kararnamenin okunması başladı. Nöbetle bir kaç kâtip tarafından okunan kararname tamamlandığında saat tam 14.45 idi. Hesapça duruşma saat 12'ye kadar sürecekti. Ama vâki gecikme yüzünden iş uzayınca Başkan kararnamenin aynı celsede tamamlanmasını daha doğru buldu.

. Sanıklar kararnameyi biliyorlardı. O yüzden fazla dikkat göstermediler. Bu sırada, hakkında idam cezası istenilenlerin safında bulunan uzun boylu, iri yarı, esmer bir âdâmın göz yaşlarını tutamadığı görüldü. Bu, gazeteci olduğu halde üyeliğini kabul ettiği meşhur Tahkikat Komisyonunda gazeteci hapsettiren, gazeteci tehdit eden Gaziantepin düşük milletvekili Bahadır Dülgerdi. Dülger, kızaran gözlerine siyah gözlüklerini taktı. Ama kızaran yüzü ortada kaldı.

Şekerrenk münasebetler

Bu sırada, iki baş düşüğün birbirleriyle olan münasebetleri dikkati çekti. Bay ar ve Menderes, bütün duruşma boyunca tek kelime konuşmalılar. Ama, tek kelime.. Bayarın bir teşebbüsü boşa çıktı. Menderes, belirsiz bir tebessümle ba - şını öteki tarafa çevirdi. Bayar, kaş larını kaldırmış, gözleri kalın gözlüklerinin altında boşta, elinde şap kasını çeviriyor ve okunan kararnameye pek aldırmıyordu. Bir defa, Koraltanın hatıra defterinde yazılı olan ve kendisine dair bulunan mütalealar okunduğunda alâkadar oldu. Zaten bu hatıralar bütün salonda tebessümler uyandırdı. İşin farkına varmayan, Koraltanın kendisinden ibaret kaldı. O, elindeki metinden kararnameyi takip ediyordu.

Menderes, kararname okunurken cebinden eski türkçe yazılı bir metin çıkardı, onu tetkik etti, sonra Medeni Berkten kalem İstedi. Düşük Basbakân muavini düşük Başbakana cebinden çıkardığı dolmakalemi açarak takdim etti. Menderes bir müddet bir şeyler karaladı, bâzı satırları çizdi. Sonra Medeni Berkin dolmakalemini kapatıp kendi sağ cebine bir güzel yerleştirdi. Aradan kısa zaman geçti. Düşük Başbakan kalemi cebinden çıkardı, yeniden bâzı notlar aldı, tekrar cebine koydu. Bunları yaparken, gözlüklerini gözüne yerleştirmişti. Evvelâ Bayar, sonra Berk, hattâ, Akçal düşük Başbakanın okuduğunun ne olduğunu anlamak maksadıyla şöyle bir yan baktılar. Menderes başını Bayardan yana çevirince düşük Cumhurbaşkanı yeniden Başkana bakmaya başladı.

Bayarın salonda avukatı yoktu. Nitekim, öğleden sonraki duruşmasında bir avukat tutmak imkânını bulamadığını söyledi ve avukat istedi. Ama salona girerken Ada komutanıyla konuştuğu bir kaç kelime variyeti ortaya koydu. Bayar:

"— Bizim avukat işi ne oldu?" diye sordu.

Komutan şu cevabı verdi:

"— Hamdi Öge de hayır dedi."

Bu sırada Bayarın İzmirden İsanbula gelen eşi Reşide Bayar gazetecilere bir demeç veriyor ve Bayara ait bir miktar paranın debloke edilmesi için müracaatta bulunduğunu, kabul edilirse para verip vekil tutacaklarını söylüyordu.

Saat 11'i geçtiğinde salondaki ciddiyet yavaş yavaş bozulmaya başladı. Uzun kararname sıkıcı hal almisti. Sâdece Menderesin bâzı notlar karaladığı görülüyordu. Ona bakıp Zorlu da cebinden bir kâğıt çıkardı ve üzerine bazı şeyler yazdı. Fakat bu, havayı değiştirmedi. Dipte oturan Münire Erkmen bir esne-

Menderesin avukatları Apaydın kardeşler

Adalet artık rüşvetin değil, süngünün ucunda

Uzun lâfın kısası

Bir Muhterem zat, devrimizi beğenmiyor. Hele devrin ba sınını? Hiç! Ustadin adı Orhan Seyfi Orhondur.

Orhan, Seyfi Orhonun şikâyeti, 27 Mayısın tâ arife gününe kadar övmek için kelime bulamadığı eski zaman büyüklerinin iğrenç hususi hayatlarının gazete sütunlarında teşhir edilmesidir. Muhterem zat diyor ki: "Hani, Bekri Mustafa Ayasofyaya ima olmuş. Bir cenazeye talkın verirken 'Sana dünyanın halini sorarlarsa, Bekri Mustafa Ayosofya camiine imam oldu de, anlarlar! demiş. Biz de şimdi basınımızın ahlâk meselesinde ne kadar tersine bir yol tuttuğunu öğrenmek istiyorsak, bu kadının -Lüks Nerminin- gazetelere siyasi beyanat vermesinden bunu anlayabiliriz!"

Ayol, bunu anlamak için Bekri Mustafayla Lüks Nermini karıştırmaya ne lüzum var? "Peyami Safayla Orhan Seyfi Milli, Birlikin sözcüsü kesildiler" dendi mi, halimizi anlamayan kalmaz ki,...

di, sonra mütemadiyen esnemeye koyuldu. Sanıklar, kararnamenin sâdece kendilerinden bahseden kısımlarında canlanıyorlardı. Tahkikat Komisyonuna karşı Kemal Özçobanın vaziyet aldığı belirtildiğinde ve itirazlarının esası hülâsa edildiğinde Afyonun treni kaçırmış düşük milletvekili yanındaki arkadaşlarına eğilerek o fikirlerini bir defa daha tekrarladı. Her halde "O zaman bunları kabul etseydiniz, işte şimdi burada olmazdık" diyor veya demeye getiriyordu. Fikri Apaydın ve Sıtkı Yırcalı da kendi itirazlarına sıra geldiğinde aynı seklide kabardılar. Doğruyu görmüşler, fakat doğruyu gösterememişlerdi.

Ancak kararnamenin okunmasının uzaması bir bakıma faydalı oldu. Trajedi havası yerini, mutad veçhile, komediye bırakıyordu. Milletvekilleri, alışık oldukları lâubaliliğe tekrar kapıldılar. Aralarında gülüyorlar, konuşuyorlardı. Salon, D.P. Grubunun manzarasını kısa zamanda aldı. İyi de oldu, zira bir ara doğan acıma hisleri süratle dağıldı. Karşıda hep aynı İnsanlar vardı ve anlaşılıyordu ki bunlar bir fırsat peşinde koşuyorlardı.

Bayılma serisi

Bu sırada, Ağrı milletvekillerinden birinin sandalyası üzerine yığıldığı görüldü. Bayılan, Şeref Saraçoğluydu. Arkadaşlarından biri ayağa kalkarak durumu Başkana bildirdi. Başkan, fenalık geçiren düşüğün salondan çıkarılması hususunda emir verdi. Heyecan ve sıcak tesirini göstermeye başlıyordu. Şeref Saraçoğlunu, bir muhafız deniz eri takip etti. Düşükler salona, girdikten sonra mavi miğferli havacılar, gri miğferli denizciler ve zeytuni miğferli karacılardan müteşekkil muhafız kıtası tahta sandalyalann bulunduğu kısmın etrafını çevirmişler, davetlilerle sanıklar arasında bir kordon meydana getirmişlerdi. Bunlar beyaz eldivenli sağ ellerinde birer otomatik tabanca taşıyorlardı. Sol elleri arkalarındaydı. Ayakları açık ve gergin bekliyorlardı. Subayları, aynı vaziyette, fakat iki elleri arkada duruyorlardı. Bayılanlar serisini Sadettin Karacabey tamamladı. Ancak o, bayılmaktan ziyade galiba sıkışmıştı. Zira dışariya çıktıktan kısa bir müddet sonra, ferahlamış halde salona döndü.

Kararname okunuyor, okunuyordu. Adnan Menderesin mesuliyetinin bahis mevzuu edildiği kısımda sıra Ethem Menderesin hatıra defterinden alındığı bildirilen satırlara geldiğinde salonda yeniden bir gülüşme oldu. Ethem Menderes defterinde düşük Başbakanın düşük Bakanlara küfür ettiğini, bir tanesinin ağzına bir şeyler yapacağını bağırarak bildirdiğini, Polatkana ise hımbıl dediğini söylüyordu. Polatkanın renginin kızardığı ve başını hırsla salladığı görüldü. İhtimal, hımbıllığını değil ama hımbıl diye tekdir edildiğini hatırlamıştı. Mamafih bu hareketlere niçin tahammül ettiği artık herkesin malûmuydu. Vinileks ile kurduğu şahane ortaklık böyle küfürlerin pasını üzerinden silecek letafetteydi.

Bu sırada, davetliler de sıkılmaya başlamışlardı. Giriş çıkışlar arttı. Sigara tiryakileri dışarıya boşanıyorlardı. Sanıklar arasında dikkatini hâlâ ayakta tutan galiba Samet Ağaoğludan ibaretti. O hep dimdik, gözlerini Başkana dikmiş oturuyordu. Menderes not almaktan vaz geçmişti. Gene yüzünü karıştırıyor, iki parmağını ağzında veya burnunun kenarında dolaştırıyor, çenesini içeri çekip dudaklarını ıslatıyordu. Düşük Başbakanın tam bir mânevi çöküntü içinde bulunduğunu anlamak için kâşif olmaya lüzum yoktu,

Kararnamede evvelâ Bayarın, sonra Menderesin, arkadan Kabinenin, müteakiben Tahkikat Komisyonu kurulması teklifini yapan üç milletvekilinin, teklifin kanunlaşması için Meclisin o celsesini marifetli şekilde idare ettiren ve eden Koraltan ile Kirazoğlunun, nihayet D.P. milletvekilleri ile Komisyonun bizatihi üyelerinin mesuliyetleri inceleniyor, büküme varılıyor ve her birine ceza isteniyordu. Cuma günü Yassıadanın eski jimnastikhanesini dolduran sanıklardan 39'u için talep, edilen ceza idamdı. Kararname dikkatle dinlenildiğinde cezanın cürümle pek mütenasip olduğu seziliyordu. Anayasayı ihlâlin bütün unsurları Yüksek Soruşturma Kurulunun uzun kararnamesine etraflı şekilde aksettirilmişti. Gerçi duruşma sabahı çıkan D.P. kuyruğu Havadiste Peyami Safa sureti haktan görünerek bâzı tavsiyelerde bulunuyor, "peşin hükümler' den azade, Cumhuriyet tarihimizde ilk Anayasa vazolunduğu yıldanberl teamül halini almış icraat şekillerinin hatıraları ve mukayeseleri içinde politika ve devlet adamlarına isabet eden mesuliyet payını iyi ölçen bir adalet bekleniyor" diyordu ama kararnamede hatırlatılan, bu nevi mülâhazaların Anayasayı ihlâl suçunu ortadan kaldırmadığıydı. Zira Tahkikat komisyonunun kurulmasını Anayasanın ihlâli sayan ve feryat eden muhalefet temsilcilerine' cakalı Demokrat efendiler tek parti devrinin tatbikatını mucip sebep diye göstermişler, "vaktiyle İstiklâl Mahkemeleri kuranlar bugün itiraz etme hakkına sahip değillerdir" demagojisinin arkasına sığınmışlardı. Şimdi anlaşılan, aynı taktiği Yüksek Adalet Divanının önünde deneyeceklerdi.

Bayar tevkif edildikten sonra Yassıadada

Komitacı!..

Avukatlar faaliyette

Menderesin avukatlarının cuma günkü ilk denemesi, daha ziyade usûl üzerinde oldu. Kararnamenin okunmasını takiben Başsavcı söz aldı. Başsavcının konuşmaya başlamasıyla salon bir anda tekrar canlandı. Düşükler dikkat kesilmişlerdi. Avukatları da kulaklarını açtılar. Başsavcı Anayasanın ihlâli suçuyla alakalı duruşmaların birleştirilme-

sini, yurt dışına kaçmış olan düşüklere ait tahkikatın muvakkaten durdurulmasıyla bunların yurda getirilmesi için teşebbüse geçilmesini istiyordu. Altay Egeselinin bu makul müdahalesinden sonra, meraklısı olduğu gösterişi yapabilmek için Burhan Apaydının söz istediği görüldü. Menderesin avukata işe şükran arzıyla başladı. Bu da üstadın malûm taktiklerinden biriydi. Konuşması uzadıkça uzadı. İşin fenası, ne istediği anlaşılmıyordu. Salim Başol kendisini sadede davet zorunda kaldı. Yâni, ne istiyordu?

Menderesin avukatının, müvekkilinden öğrendiği usûlleri takip ettiği anlaşılıyordu. Ortaya bir "muhakemelerin aleniyeti" meselesi çıkardı. Konuşuyordu da, konuşuyordu. Başkan, söylediklerini bir kaç noktada toplamaya boşuna çalıştı. Burhan Apaydına göre duruşmalar sırasında Ordu Film Merkezinden başka kimsenin resim çekememesi bu aleniyeti ihlâl ediyordu. Hem sonra, mahkeme salonunda takip edilecek usûllerin tayini hâkimler heyetinin vazifesiydi. Halbuki yasağı irtibat Bürosu koymuştu. Menderesin avukatı, bir basın müdafii rolünde, bu yasağın kaldırılmasını istiyordu!

Apaydın konuşurken Bayar ile tam arkasında oturan Ağaoğlu arasında alâka uyandırıcı bir konuşma cereyan eti. Ağaoğlu Bayarın kulağına eğilerek:

"— Neden bundan bahsediyor, anlamadım" dedi.

Bayar, kendisine has komitacı gezisiyle:

"- Bu, resim çektirme işi aleyhlerine.." cevabını verdi.

Apaydın yasağın kaldırılmasını isteyince, Ağaoğlu tekrar düşük Cumhurbaşkanına doğru eğildi ve:

"— Evet, şimdi anlaşıldı" diye gülümsedi.

Hakikaten anlaşılmayacak bir cihet yoktu. Menderesin avukatı, basına şirin görünmeye çalışmakla işe başlamıştı. Ama bunun için çok uğraşması gerekecekti. Kendi dâvalarını dahi Burhan Apaydının ağzından işitmek basın mensuplarını kızdırdı. Menderesin avukatı, müvekkiliyle rahat, usun ve yalnız temas etmek istiyordu. Halbuki son defasında sâdece 27 dakika görüşebilmişler ve konuşmada dört subay hazır bulunmuştu. Gazeteciler, hele Menderes tarafından bazen aynı Apaydın marifetiyle hapsettirilmiş gazeteciler avukatın neden şikâyet ettiğini anlayamadılar. Hapishanelerde kendileri de avukatlarıyla ancak 15 - 20 dakika görüş türülmüşlerdi ve bu esnada yanlarında hep bir gardiyan bulunmuştu. Kaldı ki onların suçlan siyasî değildi ve bir emniyet mülahazası bahis mevzuu sayılmıyordu.

Burhan Apaydın, düşüklere gazete verilmesini, muhabere imkânlarının sağlanmasını da istedi. Hele sonuncu talebi pek şıktı. "Efendim, bir de psikolojik mesele var" dedi. Düşükler beş aydır aileleriyle temas imkânını bulamıyorlardı. Bu, morallerine esir ediyor, dolayısıyla savunma güçlerini zayıflatıyordu. Bırakılsa, Apaydın daha saatlerce nutuk verecekti. Başkan kendisini güç hâl yerine gönderebildi.

Fakat bu sefer ortaya, düşüklerin kendileri çıktılar.

Bir mikrofon görünce..

İlk teşebbüs Zeki Eratamandan geldi. Tekirdağın bu düşük milletvekili, yerinden işaret etmek suretiyle söz istedi. Başkan müsaade verince salonun önüne doğru ilerledi, sanıklara ayrılmış bulunan mikrofonun önüne geldi Fakat aynı esnada, öteki konuşma meraklısı, Burhan Apaydın söze başlamıştı. Erataman kenara çekildi. Yan gözle de Yassıada Komutanı Yarbay Tarıka bakıyordu. Apaydının konuşması uzayınca Yarbay düşüğe gidip oturmasını emret-

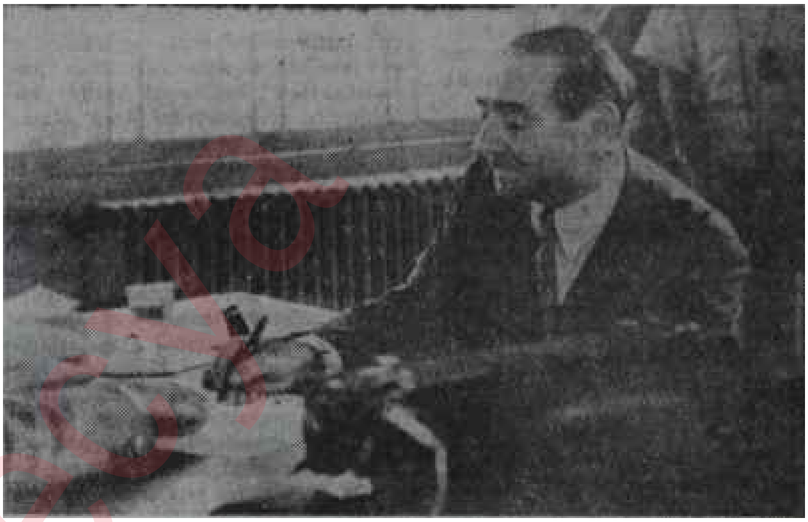
Düşük Bayar Yüksek Soruşturma Kurulu önünde

Zülüm makinesi hesap veriyor

ti Mecliste de ipsiz sapsız konuşmalarıylâ tanınan düşük, ancak avukat susunca konuşabildi. O da şükran arzediyordu. Sonra, "moralman çok bozuk durumdayız" dedi. Bunu telâfi için, "hiç olmazsa muhterem Türk matbuatının" Adaya sokulması için müsaade istedi ! Başkan, böyle bir iznin verildiğini sandığını söyleyince düşükler hep birlikte ve Meclisteki tutumlarını hatırlatır şekilde red gösterisi yaptılar. Ortalık gürültüye boğuldu. Eratamam savunmalarını hazırlıyabilmek için Türk kanunlarını istiyor, Meclis zabıtlarını istiyor, Grup zabıtlarını istiyor, hattâ dünya kanunlarını istiyordu. . Başkan, bunlar hakkında karar verileceğini bildirerek çekilmesini söyledi. Fakat bir mikrofon görmek düşük milletvekillerini âdeta cezbe haline sokmuştu. Sanki, mikrofon hastalığı nüksetmişti. Zeki Eratamandan sonra Hüseyin Ortakçıoğlunun söz istediği görüldü. Onu Necmeddin Önder takip etti. Arkadan Osman Turan mikrofon başına geldi. Biraz sonra Mahmut Güçbilmez ortaya fırladı. Celâl Yardımcı ve nihayet Adnan Menderes! Düşük Başbakanın şikâyeti, bütün bu tehacümü izah etti: Konuşma fırsatı bulamıyordu, Allah lillâh aşkına konussundu..

Düşüklerin her birinin derdi başkaydı. Hüseyin Ortakçı oğlu -meşhut Tahkikat Komisyonunun kurulması için kanun teklif yapan üç kahramandan biri sâdece Adalet Divanına şükranını bildirmedi, "yeni iktidar" için de hayır duaları etti,, parlak temennilerde bulundu. Bu arada kendilerinin Anayasayı ihlâl etmekle suçlandırıldıklarını, bu bakımdan yargılanmalarının tabii olduğunu söyledi ki herkes -düşükler dahil- gülmeye başladı. Bu arada Bayarla Ağaoğlu da tebessümler ettiler. Necmeddin Önder ise kararnamedeki bir maddi hatayı düzeltti. Ama en sıkı, Osman Turanın müdahalesiydl. Efendim, kendisinin anladığına, göre Yüksek Soruşturma Kurulu kendisi hakkında lüzum-u muhakeme değil, men'i muhakeme kararı vermişti. O bakımdan, bırakılmalıydı gitsindi. Başkan talebi evvelâ hayretle dinledi, Sonra "Yok öyle şey" diye düşük milletvekilini tersledi.

Menderesin avukatlarının talepleri hakkında başsavcı fikrini söylediğinde Burhan Apaydın pek memnun olmadı. Başsavcı bir bakıma genç avukatın müvekkiliyle uzun görüşme arzusunu yerinde buluyordu. Öyle ya adam, meramını, koca Divana ancak kocaman nutuk vermek suretiyle anlatabiliyordu. Böyle olunca müvekkilini nasıl anlayacak, derdini ona nasıl nakledecekti ? Apaydının, yerinden şiddetle ayağa fırladığı görüldü. Cevap verecekti, cevap verecekti.. Başkan kendisini teskin etti ve Menderesin avukatı mikrofonun başına geldi. Başsavcıdan şikâyeti vardı. Ama şikâyeti daha geniş çaptaydı. Radyoda taraflı neşriyat yapılıyordu. -Evet, bunu Menderesin avukatı söylüyordu-. Halbuki radyo tarafsız bir devlet müessesesiydi. -Bunu da Menderesin avukatı söylü yordu- Orada bir "Yâssıada Saati vardı Hiç şüphe yok Başsavcı o neşriyatın tesiri altında kalmış ve ken disine insafsızca hücum etmişti. Bur han Apaydın Yüksek Adalet Divanının radyo hakkında karar almasını ve "Yassıada Saati"nin bandlarının celbini istiyordu. Başkan "Peki, peki" diyerek başını salladı. Bu da avukatların talepleri arasına girecek ve bir karar verilecekti.

Menderes ifadesini imzalıyor

Bu adam bir zamanlar başbakandı!..

Silâhların gölgesi

Düşükler ve avukatları, kendileri vermedikleri için bilmedikleri, tahmin etmedikleri bu serbestlik havasından adamakıllı sarhoş olmuşlardı. Avukat mikrofonunda Apaydını Orhan Arsal takip etti. Orhan Arsal Celal Yardımcıyı tenisi) ediyordu. Çok müsait ses tonuyla hissi ve heyecanlı bîr konuşma yaptı. "Celâl" kendisinin çok eski arkadaşıydı. "Celâl"i iyi tanırdı, savunmasını 0 yüzden almıştı. Yüksek Divanın bir noktada dikkatini çekmeyi vazife biliyordu. Yardımcının yardımcısı:

"— Biz, mahkemelerde silâh görmeye alışık değiliz" dedi.

"Biz"den kimi kastettiği pek İyi anlaşılamadı. Eğer düşük iktidarı kastediyorsa meselâ gazeteciler o devirde sâdece silâhlı jandarmalar tarafından değil, üstelik elleri kelepceli hâlde mahkemelere sevkediliyörlardı. Gene o devirde, bırakınız mahkemeleri, yollarda Muhalefet liderlerinin önüne silâhlı iktidar eşkıyaları çıkarılıyordu. Buna rağmen Yardımcının avukatı, fütursuz devam etti. Müvekkili ihtilâttan men edilmiş değildi. Halbuki beş aydan beri eşinin, çocuklarının yüzünü göremernişti. Bu, bir moral çöküntüye yol açmıştı Sonra, neydi bu düşük lerin -o, düşük demedi, sanık dedi- etrafını kuşatan silâhlı askerler? İnsanda maneviyat mı, savunma gücü mü kalırdı? Başkan derhal bir karar almalı, silâhlı muhafızları salondan çıkarmalı, ancak ondan sonra duruşmaya başlanılmalıydı. Adaletin üzerinde gölge vardı Bu, kalırılmalıydı.

Orhan Arsalın ateşli, fakat ipe sapa gelmez konuşması eski D.P. Grubu azalarını, hattâ düşük ailelerini coşturmuştu. D.P. milletvekillerinin bayıldığı ve tesiri altında kaldığı konuşmalar zaten bu neviden nutuklar değil miydi ve bunların hârikalarını kendilerine Menderes atmaz mıydı?. Ancak Celâl Yardımcı kendisini çabuk topladı. Söz istedi ve iki tarafına sallanarak sanık mikrofonuna geldi. Avukatı, kendisini çok sevdiğinden ve ıstırabını anladığından böyle fevri konuşmuştu. Kendisi, Celâl Yardımcı, eşi ve çocukları için yaşayan bir insandı. Onlardan uzak bulunmanın acısı elbette ki büyüktü. Fakat halinden bir şikâyeti yoktu ve duruşmaların silâhlı asker-

ler salondan çıkarıldıktan, tahditler kaldırıldıktan sonra başlaması tabii bahis mevzuu değildi.

Yardımcıyı sanık mikrofonunda Menderes takip etti.

14 yaşında bir çocuk!

Menderesin söz alması şöyle oldu; Yardımcı yerine oturmuştu ve Başkan kararını tefhim edecekti ki düşük Başbakan, avukatı Talat Arsalı bir el işaretiyle yanına çağırmak, bir şeyler söylemek İstedi. Fakat avukatı görmeyince zaten yanına yaklaşması mümkün olamayacağından -arada parmaklık vardı- Medeni Berk sayın Başbakanının arzusunu Başkana duyurmak için müdahalede bulundu. Bu arada avukatlar müvekkillerinin yanına gitmeleri mi, gitmemeleri mi gerektiği hususunda kısa bir tereddüt anı geçirdiler. Başkan Salim Başol, kendisine has nâzik tavrıyla "Bir şey ,mi istiyorsunuz?" dedi. Berk "Avukatını istiyor." diyordu ki düşük Başbakan ağzını açmak istedi, açamadı, ayağa kalktı ve âdeta sendeleyen adımlarla sanık mikrofonuna gitti.

Bir anda salondaki bütün gözler bir ara kendisinde diktatör vasıfları vehmeden bu acaip adama çevrildi. Bilhassa düşük milletvekilleri tarifsiz heyecan içindeydiler. Aylardan beri kendi aralarında görüşebiliyorlar, aynı yerde yemek yiyorlar, oturuyorlardı. Halbuki Bayar ile Menderes aralarına ilk defa olarak katılıyordu. . Başbakanlarını gördüklerinde şaşırmışlardı. Menderes yerine karşılarında bir harabe bulmuşlardı. Şimdi, bir çoğu yerlerinden doğrulmuştu veya başlarını uzatmıştı, hadiseyi dikkatle takip ediyorlardı.

Menderes süt çanağını devirmiş bir kedi veya suç işleyip te suçu meydana çıkmış ondört yaşında bir çocuk intibaı uyandırıyordu. Aman yarabbi, bu ne masum, ne mazlum; nasıl kendi halinde, mahcup ve utangaç bir mahlûktu. Ellerini önüne bağlayıp uğuşturdu. Mikrofondan uzak durduğunu gören Başkanın mikrofona yaklaşması ihtarı karşısında incecik **hale** gelmiş boynunu eğdi, "Peki efendim" dedi. Kırılıyor, eziliyor, büzülüyordu, ilk anda konuşmaya muvaffak olamadı. Daha doğrusu, takma dişlerini suda unutmuş bir insan manzarası arzediyor, sesi öyle çıkıyordu. Kekeliyor, bocalıyor, kelimelerini bulamıyor , cümlelerini bağlayamıyordu. Söyledikleri insicamsızdı. Ama meramını anlatmaya muvaffak oldu. Konuşmak ihtiyacındaydı. 24 saatin 23 saati odasında tutuluyor, bir saat dolaşmasına rnüsaade ediliyordu. Odasında gece ve gündüz bir muhafız "subay bey" vardı. Bayır, kedisine gösterilen muameleden çok memnundu. Allah razı olsun "kumandan bey" kendisiyle belirli zamanlarda konuşuyordu. Ama muhafız subaylarla konuşamıyordu. Kendisiyle konuşmuyorlardı. Halbuki o konuşmak istiyordu. "Akli melekâtım zaafa uğramış bulunuyor" dedi. Hakikaten bu, her halinden belli oluyor, düşük Başbakan tamamile iflâs etmiş bir adam intihamı veriyordu. Moralini ve asabını düzeltecek bir çâre bulunmalıydı. Arkadaşlarının ve avukatlarının ricalarına, bilhassa katılıyordu.

Menderes yemek yemeğe çalışıyor

İştahı kesildi

Kısa konuşmasını bitirip yerine dönerken arkadaşlarına bir göz atmaktan kendisini alamadı. Fakat bu sırada yüzü basın sıralarına çevrikti ve yüz hatları belliydi. Hani sanık sandalyalarından bir alkış sesi yükselse belki de "moralini ve asabını düzeltecek çâre"yi bulduğundan dolayı memnun, başıyla onları selamlayacaktı da.. Arzuladığı göz yaşları bâzı hassas gözlerde belirmişti. Menderes gittiği gibi sendeleyerek geldi ve yerine oturdu.

Ya, kantin hesabı?

Menderesin bir insan harabesi haline geldiğini görmek için sözlerine kulak vermek şart değildi. Bu, gözle görülüyordu. Bayarın eski halini -ve çikletini- muhafaza etmesine mukabil düşük Başbakan çöpe dönmüştü. Bunun sebebini merak eden bir AKİS muhabiri yaptığı küçük bir tahkikat neticesi, hâdisenin esrarını çözdü Bayar kendisine verilen yemekleri muntazaman, hattâ tıka basa yiyordu. Buna mukabil Menderes, bütün ısrarlara rağmen yemiyordu. Mesela ağzına ekmek koyduğu yoktu. Semizleten gıda maddelerinden şiddetle kaçınıyordu. Buna mukabil Bayar ile Menderesin bir ay içinde Adanın ucuz kantininden yaptıkları alış veriş miktarı beş yüz liranın üstündeydi. Bunun sâdece yüz küsur lirası düşük Cumhurbaşkanına aitti. Menderes tam dört yüz liralık masraf etmişti. Düşük Başbakan bu dört yüz lirayla vitamin ve kalori ihtiyacını karşılayacak gıdayı sağlıyordu. Evet, kilo vermişti. Evet dal gibi görünüyordu. Evet, akli melekâti her çok konuşan adamın konuşmama zorunda kaldığında bozulduğu gibi bozulmuştu. Ama bu, korkulur ki düşük Başbakanın tehlikede olduğunu pek iyi anladığı kellesini kurtarmak için düzenlediği mizansenin parçasını teşkil ediyordu. Menderes için ilk hedef bu badireyi atlatmaktı. Ondan sonrası, Allah elbette. ki kerim olacaktı!..

Zaten Adada Menderes iğrenme hissi uyandıran düşüklerin başında geliyordu. O suni, yapmacık tavırları artık hiç kimseyi inandırmıyor, kandırmıyor, bilâkis kendisini gülünç ediyordu. Kaç defa "Kadın gibi ne kırıtıyorsun?" ihtarını işitmişti, fakat usûllerini değiştirmemişti. Kud retliyken "Aman, bu kadar kudrete rağmen ne nâzik adam, ne iyi yürekli insan' dedirtmek için giriştiği manevraları şimdi sâdece acıma duygusu uyandırmak maksadıyla tekrarlıyordu Ama inanan artık yoktu. kararanın gözü açılmış, ağzı kapanmıştı.

Celse sona ererken duruşma salonunun havası değişmişti. Sanıklara ve ailelerine bir güven, cesaret gelmişti. Bâzı düşükler bunu cüretle

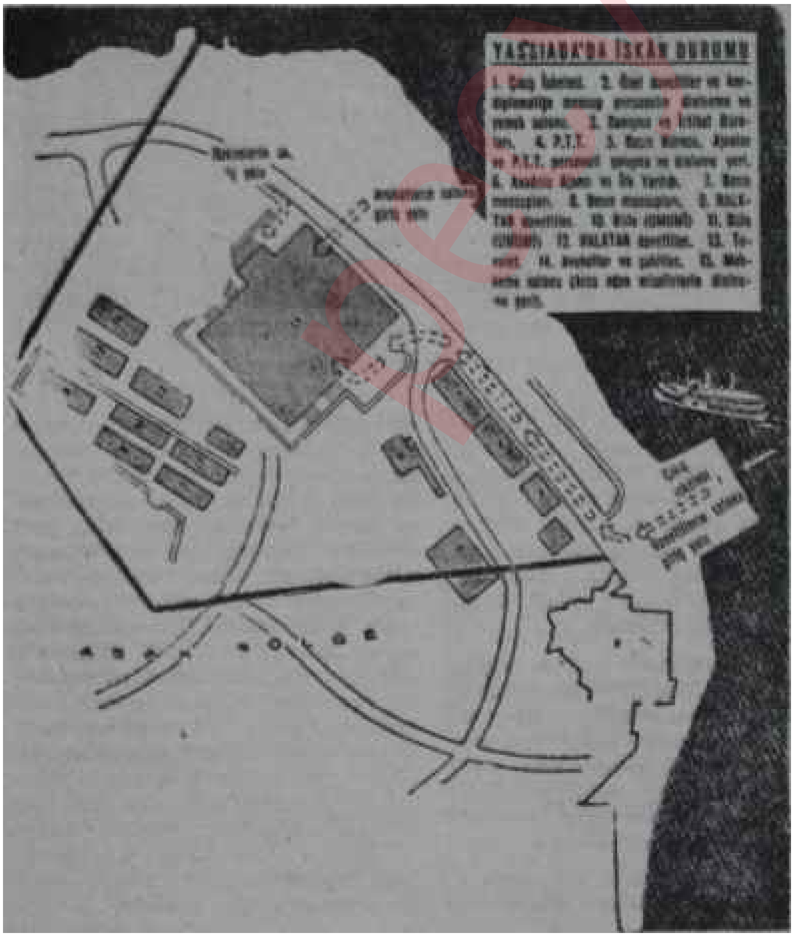
karıştırdılar. Meselâ gazeteci tokatlamakla şöhret yapmış bulunan ve uzun boyuna güvenen Sezai Akdağ salondan ayrılırken küçük dağları kendisinin yarattığı zehabını belli ediyordu. Burhan Belge dinleyicileri, elindeki kararnameyi havaya kaldırarak selamladı. Hattâ Osman Kapani bile efe efe yürüyordu. O akşam, Meclis toplantılarından sonra Beyfendinin sofrasında, söylenen bir söz sanıklar arasında sık sık tekrarlandı: "Salona **hâkim** olduk!" Bundan da an ziyade avukatlar faydalandı: Rağbet kazandılar,, talipleri arttı. Mahkeme sonrası yazılan mektupların hemen hepsinde düşükler "Aman bir avukat!" diye feryat ediyorlardı.

Başkan, talepler hakkındaki kararın müteakip celsede verileceğini bildirdi, usûlle alâkalı bir kaç ara kararı tefhim etti ve celseyi tatil etti.

Opera - komik

Operayı bir opera - komik takip **etti** ve dinleyicileri zaman saman pek güldürdü. Mesele, "köpek hikâyesi" diye bilinen hâdiseydi. Hâdisenin hakiki mahiyeti şuydu: Düşük Cumhurbaşkanı, diyar diyar dolaşır, oraların devlet başkanlarına bedeli Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından ödenmiş hediyeler götürür, şahsına verildiğini iddia ettiği hediyeler toplarken Afganistana da gitmişti. Afgan Kralı kendisine tazı cinsi bir köpek vermişti: Bayar köpeği bir kaç gün Çankayada beslemiş, sonra, baksınlar diye Atatürk Çiftliğinin hayvanat bahçesine göndermişti. Köpek, orada devlet bütçesinden yeyip içmeye koyulmuş, bu aylarca devam etmişti.

Sonra bir gün, ödemişin bir köyünden Bayara talep gelmişti. Bayatın vaktiyle, Galip Hoca kılığında saklandığı bu köyün halkı düşük Cumhurbaşkanından bir çeşme istemişti. Bayar köye kendi adına bir çeşme yaptırılmasında fayda görmüştü. Böyle düşünen bir kimse, parasını verir çeşmeyi yaptınr, değil mi? Hayır. Bayar devrin Tarım Bakam Nedim Ökmtene bu meseleyi açmış, Hayvanat Bahçesindeki tazıyı Çiftliğin, çeşmenin bedelini karşılayacak parayla satın almasını istemişti. Artık çeşmenin bedeli ne olursa. Çiftlik bu parayı ödeyecek, Bayar da böylelikle el kesesinden bir hayır yapmış sayılacaktı. Köylü Bayara tapacak, önümüzdeki seçimlerde de Halkçı ödemiş reyini Demirkırata verecekti!

Bayar kolları sıvamış ve çeşmenin bir projesini yaptırmıştı. Sonra bunu, yâveriyle düşük Tarım Bakanına göndermiş, onun "zevkine pek güvendiğinden" fikrini sormuştu. Ancak projenin 20 bin liraya çıkacağı da bilhassa belirtilmişti. Nedim Ökmenin canı sıkılmıştı. Gerçi Çiftlik mesullerine Bayarin tazısını alıp mukabilinde 20 bin lirayı İzmir valisi Kemal Hadımlı adına havale etmeleri emrini vermişti ama, memurlara "bir köpeğe de 20 bin lira ödenir mi?" diye dert yanmıştı. Hattâ bunlardan birine "köpek etse etse bin, binbeş yüz lira eder" demişti.

Çiftlikte alâkalılar başka bir dertle karşılaşmışlardı. Para yoktu. En adi ihtiyaçlar karşılanamamaktaydı. En kârlı teklifler reddolunuyordu. Meselâ bir sirk dörtbîn liraya bir yavru timsah teklif etmişti de; parasızlıktan timsah satın alınamamıştı. Böyle bir zamanda bir köpeğe 20 bin lira verilmesi herkesi üzmüştü. Hattâ Çiftlik müdürü. Nedim Ökmenin Çiftlik lokantasına yemeğe geldiği bir gün kendisine vaziyeti anlatmıştı.Ökmen dertli dertli başını sallamış. "Ne yapalım, almamazlık edemeyiz" demişti. Bunun üzerine Çiftliğe ait 200 damızlık kıvırcık koyun satılmış ve Bayarın tazısı alınarak 20 bin lira İzmire havale edilmişti. İşin daha eğlenceli tarafı, yapılması gereken çeşmeden de bir haberin olmadığı geçen haftanın başında İzmir Valisi tarafından açıklandı.

Duruşma, konusunun icabı, bir opera - komik havası içinde geçti. Bu, pek basit bir irtikâptı. Ama Cumhurbaşkanlığı makamına yükselmiş adamın ne tıynette bulunduğunu pek açık şekilde gözler önüne koyuyordu Zaten işin önemli tek tarafı da buydu. Cumartesi günü, düşük Cumhurbaşkanının kızı babasını ağlayan gözlerle seyreder ve çoğunu içine akıttığı yaşlarını beyazlı sarılı bir mendille kurularken iddianamesini okuyan Başsavcı bütün bunları belirtti ve iki düşüğün cezalandırılmalarını istedi. Ama bütün duruşmanın en alâka uyandırıcı cümlesi Nedim Öökmen tarafından söylendi. Başkan düşük Bakana kendisi bu kadar ikaz edilmişken ve bir köpeğin 20 bin lira etmeyeceğini bizzat teslim etmiş olduğu halde niçin Bayarın teklifini reddetmediğini sorduğunda Ökmen önüne baktı. Sonra yavaş bir sesle:

"— Edemezdim. O devrin şartları altında edemezdim" diye mırıldandı.

Başkan sert bir edayla:

"— Bakanlıktan istifayı göze alsaydınız, ederdiniz" cevabını verdi.

Nedim Ökmen önüne bakmakta devam etti ve sustu.

O gün öğle vakti Bahçe tipi vapur Dolmabahce istikametinde ilerler ve Yassıada yavaş yavaş gözden kaybolurken gazeteciler en çok bu konuyu konuştular. Bu Yassıada hakikaten alaka uyandırıcı, hakikaten görülmeğe değer bir yerdi.

"Tecrübe seferi"

Dört aydan beri basın için 1 numaralı alâka merkezi hâline gelmiş bulunan Yassıada ile gazetecilerin ilk resmi teması duruşma günü olmadı. İrtibat Bürosu iki gün evvel gazetecilere bir "tecrübe seferi" yaptırttı ve meraklıları alıp meşhur Yassıadâya götürdü. Bu sayede, haftanın sonundaki cuma günü Bahçe tipi vapurun pek çok yolcusu Yassıada iskelesine indiğinde etrafı şaşkın seyrederken basın mensupları, sanki evlerindeymiş gibi bir rahatlık la Duruşma Salonunun yolunu tuttular ve yerlerini kolaylıkla bulup etrafı temaşaya koyuldular.

"Tecrübe seferi" saat 14 için tesbit edilmişti. Duruşmaları takip etnek üzere müracaatta bulunmuş olanlar, müsaadeleri gelsin gelmesin, Adaya götürülecekti. Ancak, geç kalmamak lâzımdı. Her şey plânlanmış, programlanmıştı. Geç gelen Dolmabalıçede kalacaktı. Bu yüzden, meslekleri itibariyle dünyanın en intizamsız insanları arasında bulunan gazeteciler hareket saatinden hayli evvel rıhtımda hazır ve nazırdılar; Ama "tecrübe seferi"nin tecrübî mahiyet taşıdığı saatlerin evvelâ yelkovanları, sonra da akrepleri ilerleyip 14'ü de, 15'i de geride bıraktığında farkedildi. Nitekim Fenerbahçe vapuru gazetecileri hamil olarak Dolmabahce iskelesinden ilk kalktığında kulenin büyük saati 15.30'u gösteriyordu. Kalkışın bir de ikincisi oldu. Zira vapur on dakikalık bir cevelandan sonra yeniden iskeleye yanaştı, bazı yolcular çıkarttı, 15.45'de, yakınında bir hücum botu, meşhur adaya doğru ciddi olarak yola koyuldu.

Allahtan o gün hava güzeldi. Gişelere giden sıralara yığılmış gazeteciler, aralarında bol bol çene çaldılar. Başlıca konu fotoğraf müzayedeleriydi. Müzayedenin şampiyonlarından Kadri Kayabal şakaların merkezi olarak kaldı. Duruşmaları takip için gelen yabancı basın mensupları da "tecrübe seferi"ne katılmışlardı. Sayıları fazla değildi. İçlerinde Amerikalılar ekseriyeti teşkil ediyordu. New York Times'ın her mühim hâdisede Türkiyeye yolladığı, bu sayede -hele son zamanlar- memleketi iyi tanıma fırsatını bulmuş olan Jay Walz uzun boyu ve gri saçlarıyla göze çarpıyordu. Tass ajansı türkçe konuşan iki muhabirle temsil edilmekteydi. Türkiyedeki A.P. ekibi takviye görmüştü, Sevimli ve meşhur "Madam Dona" neşesini muhafaza ediyordu. U.P. hususî bir temsilci göndermişti. İngiliz gazetelerinden Daily Mail'in muhabiri bir gün evvel İstanbula gelmiş, ayağının tozuyla Dolmabahçeye koşmuştu. Yabancı gazetecilerle Basın - Yayının mükemmel lisan bilen memurlarından İnci Başkurt meşgul oluyordu. Basın - Yayının başka bir temsilcisi, Ulusun eski yazı işleri müdürü, teşkilâtın son Karaşi basın ataşesi Münir Berikti. Münir Beriki meslekdaşlan, uzun bir fasıladan sonra yeniden aralarında gördüler. Umum Müdürlük ayrıca bir kaç da yardımcı göndermişti. Bunlar basının duruşmaları mümkün nisbetinde rahat takip etmesini sağlayacaklardı.

Yerli gazetecilere gelince, o gün hemen bütün Bâbıâliyi Dolmabahce rıhtımında görmek kabildi. Gerçi uzun bekleme devresi Nadir Nadi gibi bâzı başyazarları kaçırdı ama; geriye kalanlar vapurda kendilerine ayrılmış bulunan kısmı hemen bir baştan ötekine doldurdular.

Basın mensupları o gün, Yassıada seferinin nizamlarını öğrendiler.

Penelopun ipleri

İşin başında gazeteciler, saatin ancak 14'e geldiği ,bir sırada, ellerinde hüviyetleriyle gişelere müracaata çağırılduar. Gişelerde listeler vardı. Bunlarda alâkalı gazetecinin adı bulunuyor, sonra hüviyeti Adaya gidiş kartıyla değiştiriliyordu. İsim aramanın uzun sürdüğü görülünce listeler hoparlörlerde okundu. Böylece gazeteciler listedeki numaralarını akıllarında tuttular ve o sayede iş biraz hızlandırıldı.

Hüviyetini gişeye veren gazeteci Adaya gidiş kartını alıyor ve bunu bir çengelli iğneyle yakasına iliştiriyordu. Kartın üstünde kart numarası, sahibinin resmi ve ismi, sıfatı, adresi bulunuyordu. 1 numaralı kart AKİS temsilcisine aitti. Kartı yakasına iliştiren, Deniz Müzesinin bir deniz eri tarafından beklenilen bahçe kapısından içeri giriyor, sonra binaya dahil oluyordu. Yolun iki tarafına kordon çekilmişti. Kenarlarda gene deniz erleri duruyor ve istikamet gösteriyorlardı. Zaten yan taraflar» da "Vapura gider" yazdı levhalar vardı ve ok işaretleri konmuştu. Binaya girildiğinde iki oda "arama" faslına ayrılmıştı. Erkekleri erkekler, hanımları hanımlar arıyordu. Arayıcıların profesyonel oldukları derhal anlaşıldı. Bunlar polisin arama ekiplerinden seçilip getirilmişti. Mahir bir el hareketiyle insanı tepeden tırnağa yokluyorlar, ceplerde kalınca nesneler varsa bunları çıkarttırıp içine bakıyorlardı. Arama faslı bitince, bitmeyecek gibi gelen ve mitolo-

Bayar muhafaza altında güneşleniyor

Günlük teneffüs

jideki labirentleri hatırlatan koridorlara dalınıyordu. Binanın alt katı bir baştan ötekine katedildikten sonra başka bir kapıdan, âdeta ilk girilen yerin beş metre ötesine çıkılıyordu, iskele oraya yerleştirilmişti. Vapurun kenarında duran vazifeliler yer numarasını soruyorlardı.

Kartlarda iki yer numarası vardı. Birincisi, vapurdaki yeri gösteriyordu. Sonradan vapuru dolaşma fırsatını bulanlar istisnasız bütün yerlerin numaralanmış olduğunu gördüler. Fenerbahçede tam 795 numara vardı. Basına üst güverte ayrılmış, üst güverte de üç kısma ayrılarak A, B ve C harfleri konmuştu. Orta güvertede D, E ve F bölmeleri vardı.. Alt güverte ise G, H ve 1 kısımlarına bölünmüştü. İlk duruşma günü H salonu düşük iktidar mensuplarının yakınlarına tahsis edilmişti. Ayrıca avukatlar da bu kısma verilmişti. Merdivenden iner İnmez sağda ve solda dörder kişilik iki masa avukatlarındı. Sol taraftakinde Apaydın kardeşler, Hüsamettin Cindoruk oturuyordu. Asal daha arkalarda bir yere konulmuştu. Merdivenin tam karşısına gelen duvara yapışık koltukta ekserisi hanım olan yakınlar vardı. Milletvekillerinden bazılarının hanımları buradaydı. Sol tarafta, başta, Amasya milletvekillerinden Hamit Korayın hanımı oturuyordu. Siyah bir tayyör giymişti. Tuvaletine itina etmiş, son derece hafif bir ruj sürmüştü. Üzgün görünüyor, arada bir isini çekiyordu. Ama Dolmabahçe Yassıadaya yaklaşırken bayan Koray tuvaletini tazelemekten kendini alamadı. Hakikaten son derece bozulmuş yüzü, ancak ve ancak biraz pudra ile kendine gelebilecekti. Nitekim bayan Koray siyah çantasını çıkardı. Aynasını itinayla yerleştirdi ve tuvaletini bir güzel tazeliyerek duruşmalara hazır duruma girdi.

H salonunun arka kısmında iki masa düşük İktidar mensuplarının irilerinin yakınlarına tahsis edilmişti. Birinci masada iki genç ve güzel hanım yer almıştı. Bunlardan biri Şemi Erginin kızıydı. Erginin genç ve güzel kızı pek fazla üzgün değildi. Babasının durumundan eminmiş gibi hareket ediyordu. İlerinin kızına gelince, gözünden çıkarmadığı güneş gözlüğünün arkasından etrafı dalgın dalgın süzdüğü belli oluyordu. Erginin kızı kadar metin değildi. İki genç kız aralarında sohbet edeede Yassıadaya kadar geldiler.

Hemen yanlarındaki masada Harika Yardımcı, Hayriye Kırdar ve Ayhan Timurtaş bulunuyordu. Üç hanım da dertliydi. Hele bayan Yardımcının son derece üzgün olduğu her halinden belli oluyordu.

Koraltan kantinde

Bulunmayan: Kuvvet şurubu

Üç hanımın yanında iki düşük Bakan hanımı daha vardı. Bunlardan son derece zarif ve o gün aynı derecede sinirli olanı Hayrettin Erkmenin hanımıydı. Siyah tayyörünün içinde, devamlı surette yere bakan ve sık sık sigara içen bayan Erkmen gazetecilerden şikâyetçiydi. Kendisini pek fazla sıkıştırdıklarından dem vuruyordu. Bol bol sigara içti ve gazetecilere olan hırsını sigara dumanından çıkardı. Yanında bulunan bayan Berke gelince pek sessiz görünüyordu.

Gazetecilerden şikâyet eden sâdece bayan Erkmen değildi. H salonunda olmayan ve yanma gazeteciyim diye sokulana en az bir zamanlar Menderesin baktığı kadar sert bakan bir hanım daha vardı. Bayan Zorlu Yassıadaya gidinceye kadar basın mensuplarını atlatmağa muvaffak oldu. Ama dönüşte göğsündeki sarı kartı çıkaran bir hanım gazeteci, D.P. ye yakın bir insan edasıyla bayan Zorluyla istediği gibi konuştu ve onu konuşturdu.

Milli Birlikçi gözüyle

Haftanın ortasındaki o "tecrübe seferi"nde rötar tam birbuçuk saati buldu. Gemi iskeleden ayrılabildiğinde vakit 15.30'du. Basın mensupları, alışılmamış bir uysallıkla yerlerini almışlardı. Yabana gazeteciler güvertenin ortasındaki salondaydılar ve hallerinden memnun görünüyorlardı. Hareketin hemen akabinde herkesin C blokunda toplanması geminin hoparlörleriyle ilân olundu. Millî Birlik Komitesinin Ankaradan gelmiş bulunan Genel Sekreteri Orhan Erkanlı gazetecilere hitap edecekti.

Genç kurmay binbaşı, Milli Birlik Komitesinin duruşmaları hangi gözle gördüğünü açıkladı. 14 Ekim tarihi, 27 Mayıs gününün saat altı sonrasını teşkil edecekti. Fark, araya sâdece bir fasılanın girmiş olmasından ibaretti. Yoksa, ihtilal devam ediyordu, hattâ en kritik anı yaşanılıyordu ve bu unutulmamalıydı. Bu bakımdan, alışılmamış bazı usuller normal karşılanmalı, geriye değil ileriye bakılmalıydı. Orhan Erkanlı "Bizim yeni usullerimiz beğenilirse, kalır. Bizden sonra gelecekler aynı yoldan yürürler. Yok, beğenilmezse, kendiliğinden kalkar. Ama her hal-

de biz bunları tatbik edeceğiz" dedi. Sonra, konuşmanın can alıcı noktasına geçti. Milli Birlik Komitesinin basından ne beklediğini anlattı. Aslında, Milli Birlik Komitesinin basından beklediği, kendini bilen basının yapmayı düğündüğünün ta kendisiydi, ancak Orhan Erkanlının bunu neden yabancı gazetecilerin de bulunduğu bir kalabalık vapur güvertesinle söylediği pek anlaşılamadı. Komite, basının Yassıada duruşmalarım dar bir meslek adesesinden değil, geniş bir memleket açısından görmesini, nakletmesini istiyordu. Binbaşı Erkanlı bu duruşmaların ehemmiyetini kısa ve özlü kelimelerle hatırlattı. Memleketin gözü biraz sonra varılacak Adaya çevrilmişti. Sansasyon merakına ve basit rekabet hissine kapılıp aslında ehemmiyetsiz olayları romantize veya dramatize etmek, umumi efkârda bir takım suni hisler doğurmak ve körüklemek şüphesiz kaçınılacak hususlardı.

Orhan Erkanlı simdi işin adalete geçtiğini ve kendilerinin vakfesinin artık sâdece adalet dağıtacak olanların çalışmalarını kolaylaştırmaktan ibaret bulunduğunu belirtti. Duruşmaların basın tarafından rahatça ta-ibi sağlanacaktı. Ama basının da, Kendisinden beklenileni unutmaması lâzımdı. Aksi halde, hoşa gitmeyecek bir takım tedbirler alınacak, usullere uymayanlar memnun olmayacakları muamelelerle karşılasa çakardı. Orhan Erkanlı duruşmalarla alâkalı bu hususun Millî Birlik idaresinin basın hürriyeti anlayışından ayrı mütalea edilmesini istedi. Zaten konuşmasının başında, 27 Mayısın basının büyük hissesi olan bir müşterek eser olduğunu belirtmişti. "Haklı ve haksız tenkitler yapılıyor. Bunların hepsini anlayışla karşılıyoruz ve karşılayacağız. Sizin vazifeniz tenkit etmek, bizimki tahammül etmektir" dedi ve ilave etti:

"— Ancak, duruşma faslının taşıdığı hususiyeti eminim ki hepiniz takdir etmektesiniz ve gerektiği gibi davranacağınız şüphesizdir."

Millî Birlik Komitesinin Genel Sekreteri sözlerini tamamladığında etrafına bakındı. Bu sırada vapur Sarayburnu açıklarına kadar gelmiş, orada tornistan ederek burnunu tekrar Dolmabahçeye çevirmişti. Doğrusu istenilirse bu sözlerin niçin mutlaka açık denizde söylenmesi gerekliği de pek iyi anlaşılamayan notlardan biri oldu.

Ayağa Bâbıâlinin bin yıllık emektarı -bu, şanına lâyık bir mübalâğadır. Nizameddin Nazif kalktı ve kendisine has tavırla:

"— Binbaşım, dedi, basının han-

Polatkan - Berk

Akıl yoldaşları

gi hususlarda dikkatli davranması gerektiğini biraz açıklar mısınız?"

Orhan Erkanlı sual sahibine dikkatle baktı, sonra bu hususların neler olduğunu misâl göstererek bir daha anlattı. Ağlama, sızlanma, bayılma sahnelerini manşetlere çıkarmaya, ciddî bir duruşmayı Manakyanın melodramlarına çevirmeye lüzum yoktu. Umumî Efkâra basın istikamet verecekti. Bunu meslek kadar memleketi de düşünerek yapmak şüphesiz en doğru yol olacaktı.

Millî Birlik Komitesinin temsilcisi "anlatmak, istediklerimi, sanırım kâfi vuzuhla anlattım" dedi ve kibar bir tavırla gazetecileri selâmlayarak yanaşmış bulunan vapuru terketti.

Saatin 15.45'i gösterdiği sırada Fenerbahçe, bu sefer asıl Yassıada seferini yapmak üzere Dolmabahçeyî terketti.

Define adası

Basın mensupları, aylarca hasretim çektikleri -sâdece ziyaret için» adayı burunlarının dibinde gördüklerinde saat dört buçuğa geliyordu. Bir anda herkes pencerelere üşüştü Güneşin son ışıklan, şair tabiriyle, Yassıadayı yıkıyordu. Deniz, denizci tabiriyle, kaymak gibiydi. Ada, gazeteci tabiriyle, karınca yuvasını andırıyordu. Zira, tahmin edilemeyecek derecede kalabalıktı. Askerler, Siviller tepeleri âdeta doldurmuştu. Vapur biraz daha yanaştığında her tarafın yepyeni, pırıl pırıl beyaz tel örgülerle donatılmış olduğu farke

dildi. Deniz ve kara erleri, makineli tabancaları ellerinde veya omuzlarında, sert bakışlarla Fenerbahçeyi süzüyorlardı. Vapur sokuldu, sokuldu. Anlaşılan kıyı birden, derini eşiyordu. Zira Fenerbahçe iskeleye yanaştığında. Adaya mesafesi bir kaç metreden ibaretti ve pencereden bakınca berrak denizin dibindeki taşları bile saymak mümkün oluyordu.

Vapurun hoparlörleri, yolcuların ilân edilecek sıraya göre adaya çıkacaklarını bildirdi ve ilk olarak A. A. ile P.T.T. mensuplarının vapurdan ayrılacaklarını söyledi. Ajansa meslekdaşlarına daima takılma huyunda olan Babıâli mensupları gülmekten kendilerini alamadılar. Bir tane-

"— Ee, dedi, onlar ilk tahliye edilmezlerse vapurda uyuyakalırlar.."

Bu esnada ilk kafile iskeleye çıkmıştı. Onları A, B ve C bloklarının yolcuları takip etti. Bu sırada bir kadın gazetecinin üzgün tavrı dikkati çekti. Bu, gazetecilikten Meclisin D.P. sıralarına sıçrayan ve gidişi hiç tasvip etmediği halde oradan ayrılma cesaretini gösterememenin bugün haklı cezasını çeken Mithat Perinin eşi Perizat Perindi Makiyajsızdı. Bu yüzden azabı daha açık belli oluyordu. Kocasının sahibi bulunduğu İstanbul Ekspresi yürütmek için gazetenin başına cesaretle o geçmişti ve şimdi bir basın mensubu olarak Adada, eşinin yüz metre uzağında bulunuyordu. Ama, onu görmesine imkân yoktu. Perizat Perin Mithat Peri ni ancak cuma günü, sanık sandalyesinde gördü. Bu, ailelerine ve yakın-, larma ıstırap vermek istemeyecek müstakbel politikacılar için derslerin en mükemmeliydi. Kadınların ve çocukların tarifsiz acılara garkedilmemesinin bir tek çâresi vardı: Başkalarının kadınlarına ve çocuklarına tarifsiz acıları reva görmemek, reva görenleri desteklememek, suç işlememek! İlâhi adalet, görülüyor ki, en sonda mutlaka tecelli ediyordu.

Gazeteciler o gün salona uzun uzun baktılar, ortaya konmuş olan 405 adet tahta sandalyayı ibretle seyrettiler ve bunu düşüklerin .Meclisteki sıralarıyla mukayese ettiler. Hani içlerinden "gazetelerde yazılamayacak malzeme", çıplak kadın resimleri ve bazı uzuvlara kudret veren ilâçların çıktığı sıralar... Sonra yerlerine çıkarak kendilerine ayrılmış sıraları işgal ettiler.

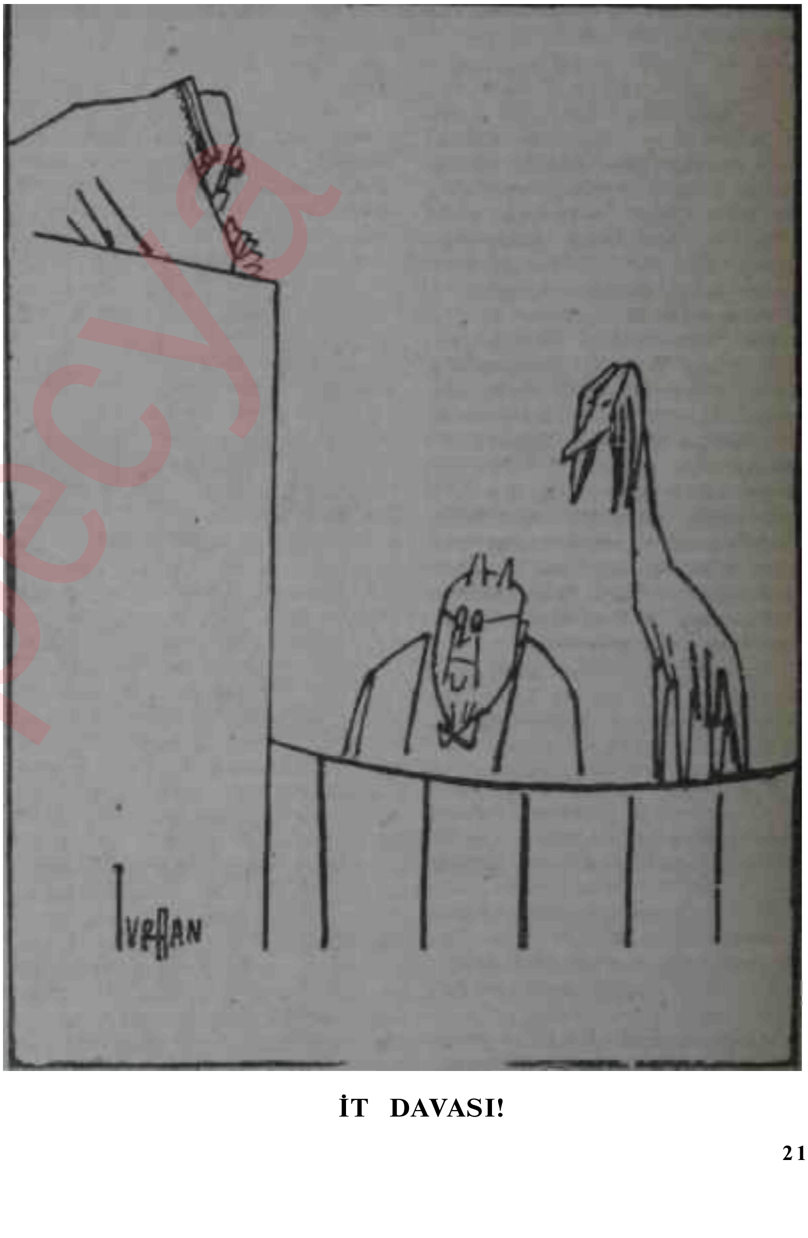
İşte, cuma günü herkes nereye oturacağını araştırırken bir takım kimselerin rahatlıkla bir belirli istikamete yönelmelerinin sebebi hikmeti bu "tecrübe seferi"nden ibaretti.

En tatlısı: Dönüş!

O gün, Fenerbahçe Yassıada iskelesinden ayrıldığında saatler 17.50 yi gösteriyordu. Sanıklardan sâdece Medeni Berkin, bir ara iki "süngülü arasında görüldüğü rivayeti gazeteciler arasında yayıldı. Buna mukabil basın mensupları dik merdivenlerden iskeleye doğru inerlerken erler Yüksek Adalet Divanı hakimlerinin siyah, yakaları kırmızı ctibbelerini Duruşma Salonuna götürüyorlar ve cübbeler rüzgarda, asılmış insanlar gibi bir o yana, bir bu yana' sallanıyordu.

Vapurdaki muamelenin gidişe nazaran daha basit olduğu dönüşte anlaşıldı. Fenerbahçeye binilirken hüviyetler , verilmiş, Adaya gidiş kartları alınmışta ya.. Bunlar vapur Dolmabahçeye geldikten sonra değil, gelirken, denizin üzerinde değiştirildi. Böylece çıkış sırasında bekleme sıkıntısı ortadan kaldırılmıştı. Vapurda vazifeliler üniformalı veya sivil, küçük rütbeli subaylardı. Bunların arasında hanım teğmenler de vardı ve herkes son derece nâzikti. Zaten, "tecrübe seferi"nde ayni yerde oturmaktan fazla hoşlanmadıkları sezilen başın mensuplarına bir küçük müsamaha gösterildi ve kısa mesafeli bâzı dolaşmalara göz yumuldu. Gazeteciliğin, ayakları fazla karıncalı insanların mesleği olduğu takdir edilmiş ve bu huy anlayışla karşılanmıştı. İlk haftanın seferlerinde basın mensupları da ta müsamahayı istismar etmediler. Ee, hele cuma günü gemide öylesine alâka uyandırıcı şahsiyetler vardı ki..

İşte, çarşamba günü gazeteci rin "tecrübe seferi"nde, cuma ve cumartesi günkü ciddi seferlerde va-

İT DAVASI!

Koraltan okuyor

Merakı: Seksüel hayat!

pur yolculuğu hep böyle geçti. Çaylar ve gazozlar bol bol içildi. Duruşmaların devamı boyunca da yolculuklar aynı minval üzere sürüp gidecektir. Her sefer dönüşü, Dolmabahçe rıhtımına ayak basanlar kendilerini evlerine götürecek bir vasıta ararlarken derin derin nefes almaktan geri kalmadılar. Yassıadaya gidiş iyi oluyordu. Ama, niçin saklamalı, dönüş her şeyden tatlıydı. Hürriyetleri kısmak isteyenler bütün cezalar içinde en lâyığını bulmuşlardı: Hürriyetsizlik!

Köprülü ve Gökay

Dolmabahçe rıhtımı cumartesi ve pazar geceleri sessiz kaldı. Pazartesi ve salı akşamları da aynı hâl devam edecektir. Zira duruşmalara Çarşamba günü 6/7 Eylül hâdiselerine ait dosyanın ele alınmasıyla tekrar başlanacak ve rıhtım gene şenlenecektir.

Cumartesi gecesi Adada hayat gene gürültülü geçti. Bu defa en ziyade heyecan duyanlar kısa boylu iki adamdı. İkisi de Profesör ünvanını taşıyordu: Prof. Köprülü ve Prof. Gökay! ikisine de çarşamba günü Divan huzuruna çıkacakları tebliğ olundu.

Köprülü ve Gökay kendilerine ayrılan hususi bir mahalde kalıyorlardı. İkisi de gelişlerinden itibaren düşüklerin yanına konmamalarını istemişler, onlardan olmadıklarım defalarla belirtmişlerdi. İkisi de başlarına geçirecek birer siyah bere bulmuşlardı. Küçük adımlarla yürüyüşler yapıyorlardı. Dinç ve kalenderdiler. Hele Köprülü ufak bir çocuğu andırıyordu. Gerçi çarşamba sabahı düşüklerle aynı sırada- oturacaklardı ama, bilhassa Köprülünün kendisini savunma tarzı ötekilerden değişik olacaktı. Hatta eski Kurucunun bâzı hakikatleri açıklaması bile mümkündü. Gökay ve Köprülü cumartesi gecesi nasıl bir müdafaa tarzı tutacaklarım kendi aralarında istişare ettiler. Köprülü için Ankara dan avukat gelecekti.

Zaten avukat meselesi, duruşmaların ilk günü cereyan eden hâdiseler üzerine Yassıada sakinlerinin 1 numaralı meselesi haline gelmişti.

Can kurtaran simitleri

Düşüklerin, avukatlarıyla ilk temasları 14 Ekim günü Yassıadadaki Duruşma Salonunda olmadı. Doğrusu istenilirse bu, kendileri için bir fevkalâdelikti. Meselâ meşhur "9 Subay Hadisesi"nin kahramanları, ya da 6/7 Eylül macerasının uydurma sanıkları günler ve günler zindanlarda çile doldurmuşlar, bırakınız avukatı insan yüzü dahi görmemişlerdi. Halbuki duruşmalardan iki gün önce, çarşamba günü, Yassıadaya gazetecileri götüren Fenerbahçe vapuru düşüklerin avukatlarım da aldı ve müvekkillerine kavuşturdu. Adada düşükler ve müdafileri rahatça konuşmak imkânını buldular, hatta bazıları koklaşıp öpüştüler bile.. Bunların başında düşük Menderes ile avukatı Burhan Apaydın geliyordu.

Menderesi iki avukat savunacaktı. Bunlardan biri, şöhret peşinde koşmasıyla şöhretli Burhan Apaydındı. Burhan Anaydın D.P. devrinde yalnız şöhret peşinde koşmamış» milletvekilliği peşinde de koşmuş, ama bütün çabalamalarına rağmen bunda muvaffak olamamıştı. Adaylık vaadini daha 1954'te almış, o seçimler sırasında radyoda okunan D. P. aday listesini "Belki Zonguldaktan göstermişlerdir" diye sonuna kadar heyecan içinde dinlemiş, fakat adını duyamayınca adeta fenalık geçirmişti. Apaydının yolunu o tarihte Fethi Çelikbaş tıkamıştı. Daha sonra Zafer, Türk Sesi ve Havadis gibi gazetelerde,kan damlayan kalemiyle Bayar-Menderes rejiminin methiyesini yapmış, ama şahsiyeti 1957'nin D. P. listesine bile girmesine mani olmuştu. Tabii bu arada bir çok iş çevirmiş, Sarolun Devlet Bakanlığı zamanında radyo şirketlerinin menfaatlerini koruma vazifesini yüklenmiş, kendisine "Başbakanın Avukatı" etiketini yapıştırarak mahkemelerde çalımlı edalar takınmış, hakimleri tesir altına almaya çalışmış, bazılarını almıştı da.. Apaydın ta Temyizde dahi dostlar edinmişti. Bunlardan biri, Menderes devrinin ünlü 3. Ceza Dairesi Başkam Celil Cevherioğluydu!

Apaydın, Yassıada duruşmalarında o pek meraklı olduğu şöhret avına yarayacak bir fırsat sezmişti Menderesin avukatlığını kapabilirse ismi gazetelere geçecek, resimleri çıkacaktı. Hatta bazı dar kapılar önünde pek âlâ açılabilir, genç avukat parlak ufuklara doğru koşabilirdi. Menderesin haklı olabileceğine dair bir fikri hayalinden dahi geçirmiyordu. Zaten üstad, ömrü billah, kimin haklı, kimin haksız bulunduğunu düşünmemişti, bile.. Bu yüzdendir ki Menderesin avukatlığını alırken ücret hususunu görüşmedi. Bir defa, Menderes ailesinin parasının bloke edildiğini biliyordu. Berrin Menderes uğraşacak, ne kurtarabilirse onu Apaydına verecekti. Zaten bu çapta bir dava bahis mevzuu olduğuna göre şöhret meraklısı avukat için para ikinci derecede kalıyordu. Daha doğrusu parayı sonradan kazanırdı. Maksat, bütün Türkiyelim bahsettiği bir dâvada bütün Türkiyenin gözünü diktiği bir adamın avukatı olarak dikkat, alâka çekmekti. Ticari zekâ da bundan başka bir şeye denmezdi ya., İşte, bu Burhan Apaydın, Menderesin avukatlığını bambaşka sebeplerden dolayı almış bulunan Talât Asalla birlikte geçen haftanın ortasında düşük Başbakanı tam 27 dakika müddetle gördü ve sanık ile iki avukatı müdafaanın tanzimi hususunda fikir teatisinde bulundular. Görüşme, kanuna uygun şekilde, nöbetçilerin nezaretinde

cereyan etti. Gene kanun icabı, nöbetçiler en ufak bir müdahalede bulunmadılar.

Sirk usullerine heves

Ancak Apaydın, Adadan İstanbula döner dönmez ilk iş olarak muteber Yeni Sabah gazetesine bir beyanat verdi. Perşembe günü bu parlak demeç gazetede, Menderesin "tam bir muhakeme kudretiyle hâdiselerin üzerinde durduğu"nu bilhassa belirten bir oaşlık altında neşredildi. Apaydın , Menderesin eski ideal arkadaşı Safa Kılıçlıoğlunun gazetesine Söyle diyordu:

"'— Adnan Menderesle, koridorun giriş mahalli olan küçük antrede görüştüm. Karşılaştığımız vakit el sıkıştık ve sarılıp öpüştük. Görüşmemiz, dört subayın nezareti altında cereyan etti. Karşılıklı oturarak, ko-

Düşük kadın milletvekilleri yatakhanede
Kocaların günahı

nuşmamız kısa bir müddet hal hatır sormakla geçti. Sonra, mevzua girdik. Kararnamelerde, isnad edilen suçların mahiyetleri üzerinde görüştük. Kendisi tam bir muhakeme kudreti ile mevzuubahis edilen hâdiseler üzerinde durdu ve bunların tahlillerini yaptı.'"

Avukat, daha sonra müvekkilinin durumunu anlatıyordu:

"— Yenice sigarası içiyordu. Üzerinde kahverengi bir elbise, beyaz gömlek ve çizgili kravat vardı. Hâdiselerin vermiş olduğu fiziki bir tesir müşahede edilmekle beraber morali ve sıhhati yerinde idi."

Apaydının izahları bu kadarla da kalmıyordu. Bildirildiğine göre Yassıadadan hususî bir motörle İstanbula dönüşünü müteakip düşük Başbakanın eşi kendisini aramıştı. Avukat, Berrin Menderese kocasının durumu hakkında bilgi vermişti. Apaydın gazeteye şöyle dedi:

*— Berrin Menderes kocasının sıhhatte olduğunu öğrenince memnun kaldı."

Demeç derin bir hayret uyandırdı. Avukatların vazifesi müvekkillerini mahkemede savunmaktı ama, hele ihtilal sonralarında bunların propagandalarını gazete sütunlarında yapmalarının âdet olduğu bilinmiyordu.

Nitekim aynı perşembe günü, Üstadın yazıhanesine vaki bir telefon kendisinin Dolmabahçedeki İrtibat Bürosunu teşrifini rica etti. Büroda Apaydınla bizzat Orhan Erkanlı konuştu. Avukatların gazetelere beyanat vermeleri, tasvip edilen bir hareket tarzı değildi ve bunun hukuk ilmiyle münasebetini keşfetmek de kolay olmayacaktı. İşin daha vahimi, milletçe nefret edilen bir kimse lehinde bu neviden propagandalara girişmek genç avukatın başına dert getirebilirdi. Millî Birlik Komitesinin Genel Sekreteri:

"— Burhan bey, dedi. Hareketlerinize dikkat ediniz. Aksi halde emniyetinizi sağlayamayız".

Ateşli avukat, evvelâ işi demagojiye dökmek istedi.

"— Ben bu dâvayı, şerefli Türk Ordusuna güvenerek aldım!"

Mahkemede savunma yapmakla vazifeli avukatlar umumi efkârı ters yollara sevketmek için mahkeme dışında propagandalara girişirlerse şerefli Türk Ordusunun elinden fazla bir şey gelmeyeceğini anlamak o kadar zor değildi. Nitekim Orhan Erkanlı mantığın gerektirdiği cevabı esirgemedi:

"— Biz, herkesin başına bir asker koyamayız!"

O akşam, saat yedi buçuk sula---da Dolmabahçeden dönen avukatın suratı pek parlak değildi. Haklı ihtar maneviyatını hayli sarsmış, müvekkilini savunmak için hukuk ilminden, hak ve adaletten başka şeye güvenmemesi, teşebbüs etmemesi kati olarak istenmişti. Hukuk ilminin, hakkin ve adaletin Menderesi kurtarması ise, suçlar torbadan boşalır gibi boşalırken pek kolay olmayacaktı. Bütün meslek hayatında avukatlık vazifesini bir belirli şekilde anlamış olan Apaydın perşembe akşamı o yolun artık tıkanmış bulunduğunu acı acı idrak **etti.**

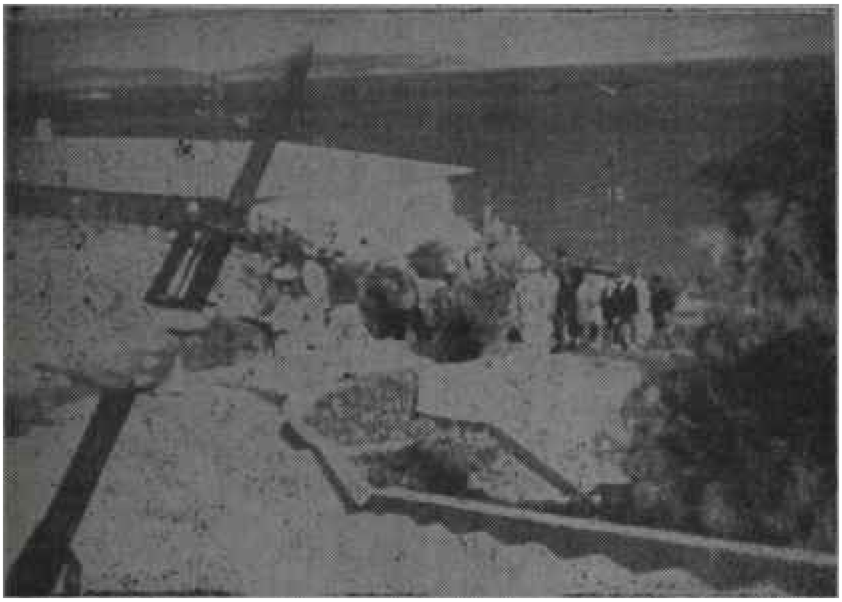
Şaşkın bir adam

Üstelik, çarşamba günkü mülakat Burhan Apaydının Yeni Sabah gazetesine anlattığı gibi de cereyan etmedi, **İki** avukat düşük Başbakanı hakikaten koridorun giriş mahalli olan küçük antrede gördüler. Menderes yanlarına geldiğinde Burhan Apaydınla öpüştü, koklaştı. Talât Asalın **ise** elini sıktı. Bu arada, insiyakların ve âdetlerin ne derece kuvvetle benliklere yapıştığı düşük Başbakanın bir tutumuyla ortaya **çıktı.** Menderes Talât Asalın elini sıkarken:

"— Sizi tanıyorum, hatırlıyorum," dedi.

Halbuki ne tanıdığı, ne hatırladığı vardı. Bunu, avukatının hoşuna gitmek için söylüyordu. Bu, bir insiyakın neticesiydi, zira Menderes, Burhan Apaydının ilân ettiğinin aksine görüşmenin ilk on dakikasında şaşkın haldeydi, âdeta söz söyleyemiyordu. Ancak on dakikanın sonunda kendine geldi ve insicamlı sayılabilecek sözler sarfetti. "Benim verdiğim ifadeleri çok dikkatli okuyun. Dosyayı iyi bilin" dedi. Avukatları kendisine, görüşlerine göre meselenin mahiyetini anlattılar. Menderes, verdiği ifadelerde bütün o hususların üzerinde durduğunu bildirdi.

Burhan Apaydın ve Talât **Asal** Menderesle konuşurken başka bir Apaydın başka bir düşükle görüşüyordu. Bu, meşhur Refik Koraltandı. Büyük Millet Meclisinin, kendisinden ancak "Allah selâmet versin" diye bahsedilen Allahlık eski Başkanı hâlâ nutuk peşindeydi. Kırk senelik politika hayatıma hikâyesini, tutukluğundan faydalanarak kaleme almıştı. Bunu Orhan Apaydına vermek istedi. Fakat alâkalılar mâni oldular. Adadan bu nevi yazılar çıkarmak, hele bunları bir hususi şahsa

Düşükler havalanıyorlar

Sayfiyede tenezzüh!

tevdi etmek yasaktı. Koraltanla avukatının görüşmesi, tam üstada lâyık bir mahalde cereyan etti: Lokantada!.

Avukatlar, bu görüşmeler sırasında, Yüksek Soruşturma Kurulunun Anayasanın ihlâli suçuyla alâkalı kararnamesinin düşüklere iki gün önce tevdi edildiğini öğrendiler. Ama müvekkillerinin bildirdiği başka ve garip bir haber daha vardı: Menderes kabinesinin bâzı Bakanları, kararnameyi ellerine alıncaya kadar, bugün yarın tabiiye edilecekleri ümidi içinde yaşamışlardı, ifadelerinde suçu Menderese ve Bayara atmışlardı ya.. Sanmışlardı ki, kendi hesapları böylece görülmüştür. Fakat üstadlar Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesini okuduklarında ayılmışlardı. Bunun üzerine derhal avukat peşinde koşmaya başlamışlar, ailelerinden avukat istemeye koyulmuşlardı. Tabii, yakınları arasında avukat bulunanların işleri nisbeten kolaydı. Ama hiç hukukçu tanımayanları bu haftanın başından itibaren bir düşünce kara kara sardı. Buna mukabil Bakanların en akıllıları tedbirli davranmışlar, müdafilerini tesbit etmişlerdi. Bunlardan biri Celâl Yardımcıydı.

Son dakikadaki pürüz

Menderes kabinelerinin gedikli Bakanı Celâl Yardımcı, kendisine iki avukat bulmuştu: Orhan Arsal ve kardeşi Mesude Varol. Haftanın ortasındaki gün, Yassıadadaki ilk duruşmaya katılacaklar davetiyelerini almak üzere Dolmabahçedeki İrtibat bürosuna akın ederlerken Mesude Varol da aralarına katıldı ve rıhtıma geldi. Fakat, başvurduğu büroda vazifeli olan subay, son derece nâzik bir tavırla kendisine adının listede bulunmadığını bildirdi. Genç kadın:

"— Ben Mesude Varolum, dedi. Kardeşim Celâl Yardımcının aynı zamanda avukatıyım da.."

Subay listeye dikkatle baktı.

"— Hanımefendi, listede isminiz maalesef yok!"

Mesude Varol ısrar etti:

"— İmkânsız! Nasıl olur? Celâl bana vekâletname verdi. Bakın, yazdığı mektuplar burada. Kendisini ben ve Orhan Arsal müdafaa edeceğiz."

O sırada, gişenin biraz gerisinde duran orta yaşlı bir adam genç kadının yanına yaklaşmıştı.

"— Ne oldu, Mesude hanım, diye sordu. Yoksa size yer ayrılmamış mı?"

Mesude Varol ani bir hareketle döndü. Karşısında, kardeşinin öteki avukatı Orhan Arsalı görünce ferahladı.

"— Geldiğiniz iyi oldu, Orhan bey. Baksanıza, benim adımı listeye dahil etmemişler.."

Sonra, Yardımcının iki müdafii bir kenara çekilip aralarında görüştüler. Mesude Varol ümitsiz değildi.

"— Celâl Bayara üç kişilik avukat kontenjanı ayrılmış. Eğer bu dolmazsa, ki dolmayacağından eminim, o takdirde bana müsaade edecekler. Hiç olmazsa sanık yakını olarak gitmek istedim ama, Harika gideceğinden ona da imkân bulunamadı. Müsaade vermediler."

Orhan Arsal ısrar etti:

"— Muhakkak gitmeniz lâzım. Bu, bilhassa Celâlin maneviyatını takviye bakımından mühim!"

Mesude Varol da bu hususu müdrikti.

"-— Evet, gitmem lâzım.. Biliyorum" dedi.

Yardımcıların işi, öğleden sonra neticeye bağlandı. Mesude Varol, yanında Orhan Arsal bulunduğu halde tekrar Dolmabahçeye geldi. Vapurda yer bulunmuştu. Mesude Varol da ilk duruşmaya katılabilecekti. Nitekim cuma günü, avukatlara ayrılan sırada genç kadını görmek kabil oldu. Mesude Varol perşembe günü

işini hallettikten sonra, memnun, saat 14.20'de 30426 plâkalı gri Buick ile Dolmabahçeden ayrıldı.

Cumanın gelişi

Zaten perşembe günü, Dolmabahçenin hali bir âlem oldu. Gazeteciler daha sabahın erken saatlerinde oraya gelip demir atmışlardı. İlk günkü duruşmaları takip edecek olanlar, gelip kartlarını alacaklardı. Muhabirler, dört gözle yaşlı bir hanım bekliyorlardı. Reşide Bayarın duruşmaları takip edeceği duyulmuştu. Nitekim gazeteciler, Reşide Bayarlığı yakıştırdıkları herkesin üzerine bir defa saldırdılar. Tesadüf, bunlardan biri Fatin Rüştü Zorlunun annesi çıktı.

Bayan Zorlu Dolmabahçeye sabahleyin, 38153 plakalı siyah bir Opel ile geldi. Arabadan yaşlı bir hanımın indiğini gören gazeteci kafilesi, bir ân sallandı. Bir ses "Galiba Reşide Bayar" deyince herkes heyecanlandı. Hanımın geldiği tarafa doğru koşuşmalar oldu. Bayan Zorlu, şoförün açtığı kapının önünde belirince bir yüzbaşı:

"— Boşuna telâş etmeyin çocuklar.. Gelen Fatin Rüştünün annesi" dedi.

Yüzbaşının hakkı vardı. Bayan Zorlu etrafına şaşkın nazarlar atfettikten sonra aynı yüzbaşının refakatinde gişeye doğru yürüdü. Avukatlara ve sanık yakınlarına ayrılmış kısmın önüne geldiklerinde yüzbaşı ihtiyar hanımdan hüviyet cüzdanım istedi. Fakat Bayan Zorlu hüviyet cüzdanım yânına almamıştı.

"— Ne hüviyeti evlâdım? Dün görmemiş miydiniz?" dedi.

Görmüşlerdi, ama çâresi yoktu. Adaya giriş kartını alabilmek için hüviyet ibrazı şarttı ve buna karşı kibar yüzbaşı dahi bîr şey yapacak durumda değildi. Zaten bu husus sabahleyin radyo vasıtasıyla alâkalılara duyurulmuştu. Bayan Zorlu durumdan habersiz olduğunu bildirdi. Madem ki çâre yoktu, gidip hüviyetini getirecekti. Ürkek adımlarla otomobiline dönerken foto muhabirlerinin flaşları tekrar yanıp sönmeye başladı, İhtiyar hanımın sabrı tükenmişti: "Yeter artık!" diye söylenmekten kendini alamadı. Siyah Opel sert bir manevrayla Dolmabahçe rıhtımından uzaklaştı.

Bayan Zorlu gitmişti ki gazeteciler avukat Hamdi Ögenin etrafını Çevirdiler. Hamdi Öge etrafında toplananlara düşük Cumhurbaşkanının müdafaasını neden almadığını izanla meşguldü. Bu sırada bir gazeteci âtıldı:

"— İyi ama beyfendi, Bayârın size vekâletname gönderdiği söyleniyor. Bu, doğru değil mi ki?"

Avukat, sorulan suale cevap vermeksizin başka bir konuya geçmeyi tercih etti. Duruşmalarda adaletin tecellisinden bahsedip duruyordu. Oysa ki Öge, Bayarın vekâletini basta hakikaten almıştı. Ancak bir noktada düşük ailesi ile avukat anlaşamamışlardı: Vekâlet ücreti! Düşük Cumhurbaşkanının bütün servetine el konmuştu. Bu bakımdan avukatına para vermek, ailesinin iktidarında değildi. Hele Öge Bayarı kurtar sın, parasını bol bol alırdı! İşte, avukat bunu kabul etmemişti. Her halde bir köpeği dahi ticaret metaı addeden düşük Cumhurbaşkanını mukadder akıbetinden kurtarabileceği hususunda fazla ümit sahibi değildi.

Kızanlar ve kızmayanlar

O gün Dolmabahçede vazifeli gazeteciler sanık ailelerini iki kısma genç kadın, anlaşılan ablasının kötü huylarını almamıştı. Tıpkı Tevîik İlerinin kızı gibi o da, gazetecilerin Dolmabahçede keyif için bulunmadıklarını anladı ve ürkeklik göstermedi. Hattâ halinde bir meydan okuma edası da vardı. Üzerine gelen foto muhabirlerinin flaşları parlayınca durup bekledi. Fakat resim çekme uzayınca:

"— Çekin, dedi. Nasıl isterseniz çekin. İsterseniz, poz bile verebilirim."

Son flaş da yanıp söndüğünde "Tamam mı" diye sordu ve "Tamam. Teşekkürler" cevabını alınca İrtibat bürosuna doğru yürüdü.

Buna mukabil, tıpkı Münire Erkmen gibi öğleden sonra Dolmabahçeye gelen Ayhan Timurtaş —Koraltanın kızı- ve Gülseren Koraltan -geli-

Ada kumandanı teftişte
Prensip sahibi bir kumandan

ayırdılar. Munisler ve eli maşalılar. Tevfik İlerinin kızı Cahîde İleri, babasının aksine çok iyi tesir bıraktı. Üzerine mavi bir tayyör giymiş bulunan genç kız, yanında iki akrabasıyla Dolmabahçeye geldi. Gazetecilerden kaçmıyor, onların da kendi işlerini görmekte olduklarını kabul ediyordu. Sükûnet içinde muamelesini yaptırdı. Giderken muhabirler yanma yaklaştılar ve duruşmalar hakkında ne düşündüğünü sordular. Canide Heri gülümsedi:

"— Ne düşünmem gerektiğini sizler daha iyi bilirsiniz."

Bir başka munis, düşük Ticaret Bakanının eşi Münire Erkmendi. Münire Erkmenin, Samet Ağaoğlunun belalı eşi Neriman Ağaoğlunun kız kardeşi olduğunu bilen muhabirler evvelâ çekingen davrandılar. Fakat ni- gazetecilerden kaçmak için ne mümkünse yaptılar. Gazeteciler de flaşlarını onların gözlerine sıktılar da sıktılar.

Gazetecilerin hoşuna giden bir başka müracaat, düşük milletvekillerinden Gazi Yiğitbaşının oğlunun yaptığı müracaat oldu. Genç Yiğitbaşının bir derdi vardı. Babası kendisinden, okumak üzere hukuk kitapları istemişti. Acaba bunları nasıl gönderebilecekti? İlgililer, kitapları Adaya normal koli şeklinde gönderilebileceği cevabını verdiler. Genç Yiğitbaşı, denileni yapmak üzere Dolmabahçeden ayrıldı.

İşte, büyük günün arifesinde düşük yakınlarının hali buydu.

Adada heyecan

Bu sırada Yassıadada, düşükler arasında heyecan son haddine ulaş-

mıştı. Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesi kendilerine verildiğinde, 14 Ekim tarihi için bir **de celp** çıkarılmıştı. Bu bakımdan herkes cuma günü mahkeme huzuruna çıkacağını biliyordu. Perşembe günü koğuşlarda hazırlık yapıldı. Ütülü elbiseler, temiz gömlekler çıkarıldı. Düşükler cuma sabahı traş oldular. Nitekim, Duruşma Salonunun tahta iskemleleri üzerine sıralandıklarında parlak bir manzara arzediyorlardı. Ama yüzlerinden bir gece evvelini pek rahat geçirmedikleri gene de belli oluyordu. Hakikaten Yassıadada "bir gece evvel"i düşükler diğer gecelere nazaran farklı geçirdiler Meselâ geldiğinden beri düşünen ve ağzından dirhemle lâf çıkan Zorlu Dışişleri Bakanı o gece tamamen susmuş ve gözlerini sabit bir noktaya dikerek saatlerce öyle kalmışta. Cakalı diplomatın eski halinden eser yoktu. Omuzları daha fazla çökmüş, bir hayli de zayıflamıştı. Yardımcının durumu da Zorludan farklı değildi. Adamakıllı bitkindi. Solgundu. Nitekim bunu cuma günü eşi Harika Yardımcı da farketmiş olacak ki duruşmanın sonunda Yassıada postahanesinden çekmek istediği telgrafta endişesini izhar etti. Bayan Yardımcı duruşma biter bitmez postahaneye koştu, alelacele bulduğu bir kalemle telgrafını yazdı. Telgraf şöyle başlıyordu:

"Celâlciğim,

Hayatımın en mesut ve heyecanlı günü. Seni gördüm. Biraz soluksun. Hepimiz sıhhatteyiz. Sakın üzülme, bizi harap edersin....."

"Bir gece evvel "in sakın adamlar serisinin başında Sebati Ataman geliyordu. Atamanın sükûneti belki de içine giren korkunun neticesiydi. Ama bu usta aktör hislerini belli etmemeyi çok iyi biliyor, arkadaşlarına bile oyun oynamakta devam ediyordu. Medenî Berke gelince, bütün gece terledi. Ama ter dökenlerin şampiyonu muhakkak ki sabık Meclis başkanı Koraltandı. Zira kararnameler kendisine verilmiş, üstelik ne demek istendiği inceden inceye anlatılmıştı. Bu bakımdan Koraltan pek rahat sayılmazdı.

Milletvekillerinden pek çoğu duruşmalara takaddüm eden son geceyi oldukça rahat geçirdiler, öyle ya, onlar neler düşünmüşler, şimdi nelerle karşılaşıyorlardı. Kararnameleri okuduktan sonra bir çoğu rahatlamıştı. Şunun şurasında kendileri için istenen topu topu 5 ilâ 15 yıl ağır hapis cezasıydı. Zaman dediğin *göz* açıp kapayıncaya kadar geçiyordu. Beterin beteri vardı:

İşte beterin beterini aklından bir türlü çıkaramıyan ve bu yüzden gün geçtikçe çöken biri vardı ki son geceyi hakikaten pek sıkıntılı geçirdi. Avukatlarıyla konuştuktan sonra bile bir türlü' kendine gelemiyen Menderes çok zor uyudu. Sabahleyin de pek erken kalktı. Uykusuna uyku dahi denmezdi.

Bir de hiç bir şeyi tınnuyormuş

gibi görünen, ama durumu hepsinden daha iyi kavrayan ve âkibetini pek iyi bilen bir Yassıada sakini vardı ki geldiğinden bu yana Yassıadada vazifeli olanları davranışına doğrusu hayran etmişti. Bayar gene, sanki ertesi gün duruşma yokmuş gibi davrandı. Mutad zamanda getirilen yemeğini yedi. Yattı ve kılı bile kıpırdamadan uyudu.

Davetiye avı

Yassıadada ve Dolmabahçede bunlar olup biterken, İstanbul halkı bir yeni ava merak sarmıştı: Davetiye avı. Hakikaten geride bıraktığımız haftanın ortasında perşembe günü İstanbul Vilayet Konağının, büyük kapıdan girince tam karşıya gelen odasında kısa boylu bir muhabere yüzbaşısı, önünde hürmetle eğilen adamın elindeki dilekçeyi aldı ve:

"— Tamam efendim. Dilekçeniz muameleye girecektir" dedi. Yüzbaşı bu lafı sabahtan beri belki bin defa tekrarlamış, belki bin defa aynı hareketi yapmıştı.

Odanın ortasına U şeklinde bir masa konulmuştu. Masanın üzerinde vesikalık binlerle fotoğraf zarfların içinde duruyordu. Ayrıca binlerle dilekçe, günlere göre tasnif edilerek gene masanın bir köşesine yerleştirilmişti, iki bayan memur iri bir fihrist defterini karıştırıyorlardı. Bir diğer memur yeni gelen dilekçeleri kontrol ediyor, bir başkası açık mavi renkte kartlara resimleri yapıştırıyordu. Vilâyet konağındaki eski valinin makam odası olan büyük salon, denilebilir ki şimdiye kadar böylesine kesif, böylesine hummalı bir çalışma görmemişti. Bütün mesele başlayacak olan Yassıada eğlencelerini görmek isteyen halkın taleplerini karşılamak ve duruşmaları takip etmek için gereken şartları haiz olanların davet kartlarını hazırlamaktı. Büro aylardan beri çalışmaktaydı. Şimdiye kadar 20 binden fazla müracaat kabul etmiş ve günde kırk kişilik kontenjana göre bu müracaatları karşılamağa çalışmıştı! Davet kartlarına sahip olmak, doğrusu istenirse öyle pek kolay olmuyordu. Evvelâ bir dilekçe vermek lâzımdı. Bu dilekçe vilâyetteki büro tarafından alınıyor ve Emniyete gönderiliyordu. Davetliliğin ilk şartı Emniyet tarafından yapılacak tahkikatta pürüzlü çıkmamaktı. Emniyet, tahkikatını oldukça seri ve sağlam yürütüyordu. Alınan neticeler vilâyetteki büroya en kısa zamanda bildiriliyordu. İlk eleme bu suretle yapılıyor, uygun görülen talepler İrtibat Bürosuna gönderiliyordu. İrtibat Bürosu İstanbul Vilâyeti için

Zorlu poz veriyor

Aklı paracıklarda

ayrılan kırk kişilik yere bunları taksim etmekteydi. Tasnif ve davetiye dağıtımı diğer işlerde olduğu gibi kurmayca plânlanmıştı. Talep sahipleri ancak bir duruşmada bulunabiliyorlardı. Kendilerine hangi gün için davetiye verileceği posta ile bildiriliyor, davetiye sahipleri kartlarını almak üzere duruşma gününden bir gün evvel müracaat ederek kartlarını alıyorlardı.

Perşembe günü vilâyetteki masanın üzerine tasnif edilerek konmuş dilekçeler çeşitliydi. İstanbulun her tarafından, her tabaka halktan geliyordu. Ama kadınlar, her ne hikmetse çoğunluğu teşkil etmekteydiler. Aralarında yaşlılar da mevcuttu.

Adadaki duruşmaları takip için yapılan müracaatların hemen hepsinde büyük başları seyretme dileği vardı. Müracaat sahipleri ekseriyetle Bayar ve Menderesin duruşmalarında bulunmak istiyorlardı.

Hele hanımlar bu istek üzerinde pek fazla ısrar etmekteydiler. Kadıköylü bir bayan -adı Leylâ Sevinerdir- el yazısıyla kaleme aldığı dilekçesinde sakıt iktidar mensuplarının yaptıklarını uzun uzun anlatmış,' kendisinin mücadeleye katıldığından bahsetmiş ve mümkünse Menderes ile Bayarın duruşmalarında bulunmayı pek fazla arzuladığını son derece edebi bir lisanla bildirmişti. Basılan ikinci vizyon film. seyretmeğe de rıza göstermişler ve gün tasrih etmemişlerdi. Bu mütevazı vatandaşlar, eğlencenin hangi kısmı olursa, ona razıydılar. Hanımlar dilekçelerini el yazılarıyla yazmağı tercih etmişlerdi. Gönderilen resimler itinayla çektirilmiş resimlerdi.

Soruşturma

Yassıada yolcuları

Kırmızı renkli emektar Ford geri geri yanaştı, sonra şoförü direksiyonu hafifçe sağa kırarak ileri doğru gitti ve tekrar geri vitesine takarak, takriben iki metre arkada açılmış bulunan demir ve saçtan mamul kanatlı kapının tam Önünde durdu. Belli ki, emektar Fordun eğik kasketli babacan şoförü bu kabil manevralara alışkındı. Kırmızı Fordun kanatlı kapının önünde park etmesiyle kapının gerisinde hummalı bir faaliyet başladı. Gardiyanlar ve meydancılar kapıaltına seğirttiler, son hazırlıklarını ikmalle meşgul olan , kalabalık grupları, işlerini çabuk bitirmeleri hususunda ikaz ettiler.

Hâdise, geçen haftanın sonunda birgün, Ankara Merkez Cezaevinde cereyan ediyordu. Kanatlı kapının önüne yanaşan kırmızı Ford, hapishanenin bir zamanlar Ankara Hiltona misafir olmuş gazeteciler tarafından pek iyi tanınan nakliye vasıtalıydı. Ne var ki bu defa, saatlerin gecenin yarısını gösterdiği sıralarda taşımakla mükellef olduğu misafirler çilekeş gazeteciler değil, tarihi Yassıada yolculuğuna hazırlanan D. P. kuyrukları, ültramodern armatörler ve nihayet devr-i sabıkta Üniversite gençliğinin anasından emdiği sütü burnundan getiren polislerdi.

Soruşturma müddetince Merkez Cezaevinde misafir edilen bu zevat, haftanın ortasında Yassıadada başlıyacak duruşmalar sebebiyle düşüklerin tabii ikametgâhı olan mahalle sevkedilmeğe başlandılar. Ancak bu sevk muamelesi, tam düşüklerin, kuyruklarına lâyık bir şekilde cereyan etti. Bir gün evvelinden Cezaevi etrafında alınan emniyet tedbirleri, yolculuğa çıkacakların hayatına ziyadesiyle ehemmiyet verildiğinin denliydi. Cezaevinin önünde nöbet bekleyen devriyelerin adedi çoğaltıldı ve 33 sanığın tam bir emniyet içinde seyahatleri sağlandı.

Demirden ve saçtan mamul kanatlı kapının açılmasıyla başlıyan ve Yassıadada sona erecek olan bu yolculuk, her ne hikmetse yolcuların bâzılarının neşesini kaçırmıştı. O kadar ki, bâzıları bunu açıkça ifade etmekten çekinmediler. Keyifleri en fazla kaçanlar, tabii, emniyet mensuplarıydı. 29 Nisan günü Ankarada cereyan eden olayların resmî elbiseli kahramanları, birer süt dökmüş kediyi andırıyorlardı. Hep birlikte bir arabaya sığmak imkânı mevcut olmadığı için, seyahat konvoyu jiplerle takviye edildi.Saatlerin 23.33 ü

gösterdiği sıralarda kapıda peydan olan mütecessis yüzler, foto muhabirlerinin flâşlarıyla karşılaştılar. Bir garip tesadüf muhabirler, kendilerine en çok zulmetmiş olan polislerin resimlerini çekmek fırsatını elde ettiler. Konvoy, Önde jipler, arkada kırmızı emektar Ford olmak üzere yola koyuldu. Tabii en geride de vazifeşinas basın mensupları vardı. Yolculuk Etimesgut hava alanına kadar devam etti. Yol boyunca Yasamda yolcuları tek kelime konuşmadılar ve başlarına gelecekleri tahayyüle çalıştılar. İçlerinde en fazla düşünenlerden birisi de bir zamanların ali kıran başkesen gazinocusu Gazi Avşardı.

Yolculuk başladı Etimesguttan...

Sanıkları hava alanında sten tabancalı subaylar ve hazırlanmış bir uçak beklemekteydi. Sanıklar tek sıra halinde, hiç bir iteleme ve kakalamaya maruz kalmadan vasıtalardan indiler, makineli tabancaların nezaretinde 62, 66 ve 80 numaralı askeri uçaklara bindirilmeğe başlandılar.

Bu arada, bâzı yüzsüz ve mütecaviz sanıklar vazifelerini yapan subaylara çatmağa başlamışlardı. İşte bu mütecavizlerden biri de meşhur gazinocu Gazi Avşardı. Kendisini süzen bir subaya amiyane bir tavırla, "Beni neden süzüyorsun, senin işin yok mu?'* diyen Avşar, cevabı başka bir subaydan alınca ayaklarını sürüyerek uçağa doğru ilerlemek zorunda kaldı. Subayın cevabı manidardı. İnkılâbın adsız kahramanı, Avşara, "Seni süzmüyorum. Halinin perişanlığına hayret ediyorum" dedi.

Tabii Yassıada yolcularının en enteresanı ültramodern armatör Ali İpardı. İparın otomobilden inmesiyle etrafına mütecessis nazarlar atfetmesi bir oldu. Belli ki armatör bu kabil seyahatlara pek alışkın değildi. Üstelik askeri bir uçakta hiç yolculuk yapmamıştı. Bu yüzden istemeye istemeye hazır uçağa doğru âdeta sürüklendi. Uçakların içinde pek konfor yoktu ama ne de alam cezaevinin karanlık koğuşlarından iyiydiler. Sanıklar nakliye uçağının kanapelerine yerleştiler ve kemerlerini bağladılar. Her sanığın yanıbaşında bir stenli teğmen bulunmakta, sanıkların tam bir emniyet içinde adaletin pençesine teslim edilmesini aağlamaktaydı. Uçaklar Yassıadaya sanıkları bırakmak üzere havalanırken, Ankarada yeni bir gün başlamak üzereydi.

İşler kızışıyor

Haftanın ortasında Etimesgut hava alanından kalkan uçaklar yeni sanıkları tarihî Yassıadaya götürürlerken, Ankarada, Yeni Meclis binasının meşhur D blokunda işler kızışmağa başladı. Duruşmalarla birlikte hafifliyeceği zannedilen soruşturma faaliyeti, aksine, birden eski temposunun bile üstüne çıktı. Duruşmaların devamı müddetince Yüksek Adalet Divanına delil, Savcılar Heyetine ise ham madde teşkil edecek evrakın tasnifi, yeni delillerin düzenlenmesi ve Soruşturma Kurulunun ifade almasına devamda büyük faydalar mülâhaza edilmekteydi. Zira düşüklerin hususi kirli çamaşırlarının esaslıları asıl bundan sonra orta ya çıkacaktı. Bu kesif faaliyetin birden başlamasıyla Başkent siyasi kulisi yerine Soruşturma çalışmalarının ehemmiyet kazandı. Nitekim haftanın başından itibaren gazetecilerin en fazla itibar ettikleri mahal gene Yeni Meclis binasının D bloku oldu.

Yassıada yolcuları askerî uçakta
Hesap günü

İşlerin böylesine hızlanmasının sebebi, bir parça da Yassıada duruşmalarının temposuyla alâkalıydı. Zira, Kurulun Yassıadaya sevkettiği dosya yekûnu bir hayli yüksek rakama baliğ olmaktaydı. Fakat bu meselede inisiyatif tamamen Yüksek Adalet Divanının elinde bulunduğu için, onlara mümkün mertebe fazla dosya sevketmek gerekiyordu. Divan bu dosyalar içinden istediğini öne alacak, istediğini gerilere bırakacaktı. Gerçi önceden belli olmuş bir sıra mevcuttu. Fakat, gerek Milli Birlik Komitesinin 3 Numaralı Kanunu gerekse mer'i Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu, Yüksek Adalet Divanına bu mevzuda selâhiyet veriyordu. Ankarada faaliyetin merkez-i sikletini, düşüklerin yolsuzluklarıyla ilgili dosyalar teşkil ediyordu. Bakanlıklarda kurulan tali kurulların lâğvedilmesiyle Soruşturma Kurulunun omuzlarına yüklenen bu işler de , çalışma temposunun hızlandırılması için kâfi sebepti. Bütün bunların yanısıra bir de yeni kararnamelerin hazırlanması işi vardı ki, üyelerinin bir kısmını Yassıadaya, Savcılar Heyetine gönderen Sorutturma Kurulu için bu da bir mesele oluyordu.

Geçen haftanın başından itibaren bu minval üzere işe girişen Kurul, ilk olarak duruşmaya yetiştirilmek üzere elde bekleyen Uşak, Turgutlu, Yeşilhisar, Kayseri, Gaziantep, Mersin hadiseleriyle Vatan Cephesi maceralarını tetkike ve dosyalarım hazırlamağa devam etti.

Bu sırada D blokunun ikinci katında da yorgun yüzlü bir takım adamlar Soruşturma Kuruluna faydalı olmağa çalışıyorlardı. Bunlar, düşüklerin millet kesesinden gasp ettikleri malları tespitle vazifeli uzmanlar grubu idi. Geceli gündüzlü mesai sarfediyorlar ve düşüklerin mal beyanlarını tetkike tâbi tutuyorlardı. Ancak onların çalışmaları. Soruşturma Kurulunun aydınlık yüzlü elemanlarınınki kadar faydalı o-

lamıyordu. Zira düşükler, "minareyi çalan kılıfı hazırlar" fetvasınca bütün yolları kapamışlar ve işlerini garantiye almışlardı. İlk iş olarak yurt dışında bulunan bankalara yazılar yazılmış, malûmat istenmişti. Fakat gelen malûmat pek tatmin edici olmadı.

Açık arttırma

İşlerin zor ve zahmetli olanları yanında zevkli ve eğlenceli olanları da vardı. Bu, bilhassa, düşüklere istenen cezalarda kendini gösteriyordu. Mesela Menderes için iddianame yerine kaim olan kararnamelerde istenen ceza yekünu haftanın sonunda 55 yılı bulmuştu. Tabii bundan idam cezaları ayrılıyordu. Fakat iş bununla bitmiyordu. Elde, Divana sevkedilecek bir o kadar dosya daha vardı ki, o dosyalar da sevkedilince bu rakam her halde astronomik bir mahiyet arzedecekti.

Duruşmaların hazırlıklarının ikmal edildiği sıralarda başlıyan bu açık arttırma, sâdece hapis sahasına inhisar etmedi. Dosyalar Divana sevkedilecek hale gelince, ortaya bir de komisyonların açık arttırması çıktı. Bu, bâzı düşüklerin, "Bay Yüzde On"u bile geride bırakacak komisyonlarla iş başardıklarını gösteriyordu. Üyeler, yorgunluklarını bu akıllara durgunluk veren maceraları tetkik etmekle çıkarıyorlardı. Tabii, bu yeni sınıf komisyoncuların başında Sarol ve Ağaoğlu geliyordu. Üyeler, haftanın sonunda bu yeni gruba yeni bir isim bulmakta gecikmediler. Bunlar "Yüzde Yirmibeşçi" lerdi, Yüzde Yirmibeşçiler Sarol, Ağaoglu, Dülge ve Akal dörtlüsünden teşekkül ediyordu. Bunlar, işler verimli olmağa başlayınca aralarına Zorluyu da almışlardı. Böylece kuartet bir kentete inkılâp etmişti. Kentetin, tabii en başardı işi Kromit işi olmuştu. Bu büyük işten her vurguncunun cebine, hiç bir zahmet ihtiyar etmeksizin, 3 milyon 700 bin lira gibi cüz'i bir dünyalık girmişti. Fakat iş onlara pek pahalıya mal olacağa benziyordu. Nitekim Soruşturma Kurulu, Kromit işiyle alakalı 10 düşük Bakan hakkında lüzum-u muhakeme kararı verdi.

Ancak, Soruşturma Kurulu tarafından Divana sevkedilen tek enteresan dosya "Yüzde Yirmibeşci'lerin dosyası değildi. Bir başka dosya ise gene böylesine büyük bir suiistimadosyanın bir hususiyeti, münderecatı içinde bir AKİS mecmuasının bulunmasıydı. Soruşturma Kurulu, dos yaya 307, sayılı AKİS mecmuasını ithal etmeği faydalı bulmuştu,

Lüksün lüksü

Dosya Lüks Nerminin müşterilerinden "tablo meraklısı" Hasan Polatkanın bir yolsuzluğu ile alâkalıydı. Lüks Nerminin bu. sanatsever lin delillerini ihtiva ediyordu. Bu müşterisi, emsalinden geri kalmamak niyetiyle bir kazançlı ortaklığa girmişti Bu ortaklık Vinileks şirketiyle akdedilmiş ve sabık Maliye Bakanına 13 milyonluk bir gelir sağlamıştı. Fakat, ortakların ihtiyatsızca kaleme aldıkları mektuplar sanatsever Bakanı ele veriyordu. Vinüeksin ihtiyatsız ortakları sabık Bakana yazdıkları mektuplarda ortaklıklarının baki olduğunu, hissesinin dâima ayrıldığını bildiriyorlardı. Bu mektuplar, ortaklığın altında bir çapanoğlu yattığı fikrini ilham etti ve Polatkanın başını derde soktu. Polatkanın mahkûmiyetini isteyen -bu, 20 yıldır- kararnamede aynen şunlar yazılmaktaydı:

"Polatkanın makamında yapılan aramada elde edilip, sanık Ragıp Sipahi tarafından, kendisine gönderilen dosyadaki mektuplarla, Vinileks şirketinin mümessili olan Ragıp Sipahi sanık Bakanı itma ve ifsat ederek şirketin işlerini Ankarada takip eden bir memur haline getirmeğe muvaffak olmuş ve bu maksatla Hasan Polatkana emirler vermiş ve mektupları münderecatına göre şirketin işleri adı geçen Bakan tarafından takip ve intaç edilmiş ve mukabilinde diğer maznun tarafından kurulan Standart TAŞ. nden her biri 600 liralık 220 hisse senedi verilmiş ve bilirkişi raporuna nazaran inkılâp günlerine kadar aynı suretle sebk eden devamlı hizmetinin karşılığı olarak bu iki müesseseden cem'an 12 milyon 500 bin liralık menfaat sağlamıştır..."

Bütün bunlar Polatkanın arkadaşlarından hiç de aşağı kalmadığının delili idi.

Basın

"Babıâli Ağaları!"

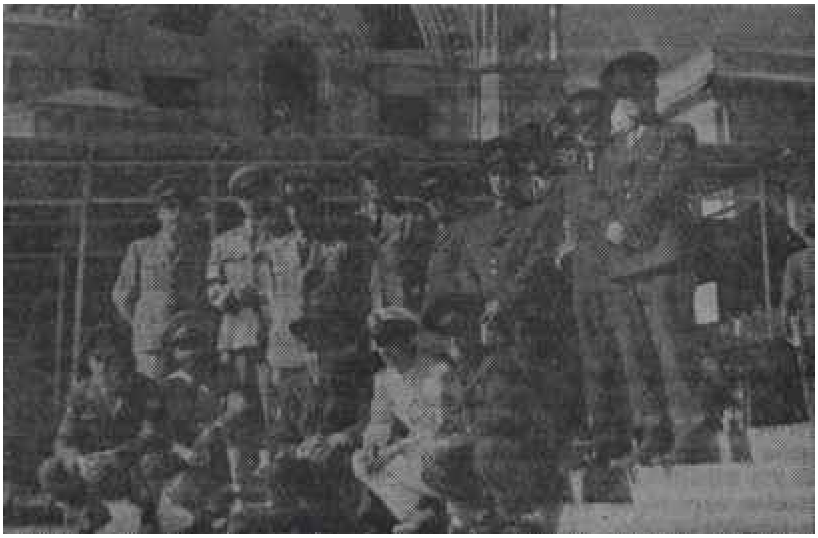
Kısa boylu adam terden pırıl pırıl parlayan başını iki tarafa sallayıp:

"— Bu iş burada biter. Anlaşıldı, beceremeyecekler" dedi ve telefona sarılarak Yassıada İrtibat Bürosunun numarasını çevirdi. Karşısına çıkan Yarbaya vaziyeti anlattığı zaman saatler 20.30 u göstermekteydi.

Hadise geçen haftanın ortalarında bir gece Bâbıâlinin kırık dökük binalarından birinin iç içe geçmiş iki pejmürde odasında cereyan ediyordu» Başı terden pırıl pırıl parlayan adamın adı Kadri Kayabaldı. Türk Haberler Ajansının sahibiydi. Telefonla Yarbaya anlattığı vaziyet şuydu: İstanbulun yedi büyük gazetesi -Milliyet, Cumhuriyet, Dünya, Vatan, Akşam, Yeni Sabah, Tercüman- Yassıadada bulunan düşüklere ait fotoğrafları satın almama kararlarında ısrar ediyorlardı. Kayabal telefonu kapadıktan sonra kendisini koltuğa yıkılır gibi bıraktı. Alnında, başında biriken terleri sildi ve birden koltuktan fırlıyarak hızla tuvalet" gitti. Biraz geç kalsaydı, ertesi gün Bâbıâlide son derece eğlenceli bir hikâye anlatılabilecekti. Hakikaten, tam iki saattir Kayabal tuvalete bile gidememiş, mütemadiyen çalan telefonlara cevap yetiştirmek veya kendi aradığı numaralara teklif yapmak zorunda kalmıştı.

O gün, Yassıada düşüklerine ait resimlerin müzayedesi iki gün evvele nazaran pek sönük geçmişti. İlk müzayedeye kıyasla satış pek az* olmuş, pek az gelir temin edilebilmişti. En çok resim satın alan, gene birinci günün şampiyonu Hürriyet gazetesiydi. Ana, sâdece 14 bin liralık fotoğraf kapatmıştı. T.H.A. na gelince, 7 bin 600 liralık fotoğrafla yetinmişti. Diğer yedi gazete aldıkları prensip kararına uymuşlar, müzayedeye iştirak etmemişlerdi.

Müzayede sabah saat 10 da yapılacaktı. Gazete sahiplerinden sâdece Hürriyetin patronu oradaydı. Diğerleri, işin haber tarafını takip eden muhabirlerdi. Arttırma, Deniz Müzesinin iki merdiven çıktıktan sonra sağ tarafa düşen küçük bir odasında yapılıyordu. Ortadaki elips masa kenara çekilmiş, odanın ucuna bir ekran yerleştirilmişti. Ekran biraz alçak olduğu için projeksiyon makinesini bir iskemlenin üzerine yerleştirmek lâzım gelmişti. Müzayedeyi Deniz Yarbayı Nevzat Sertel idare ediyordu. Yardımcıları, Binbaşı Mustafa Ok ile Binbaşı Nusret Eraslandı,

Ordu-film merkezi personeli

Devlet hazinesinin yeni kaynağı

Satılığa çıkarılan fotoğraflar, sakıt iktidar mensuplarının Yassıadaya ilk nakledildiklerinde Ordu Film Merkezi tarafından çekilen kurdelâdan alınmıştı. Düşüklerin Adada bulundukları sırada çekilmiş pozları da mevcuttu.

Beyaz ekran üzerinde ilk olarak Yassıadanın tepeden alınmış bir resmi göründü. Sanıkların teneffüs saatinde çekilmişti. Sakıt iktidar mensupları çok küçük görünüyorlardı. Deniz Yarbayı resmin fiatını söyledi:

"— Bin Türk Lirası.."

Salonda bulunanlardan büyük bir çoğunluk vaveylayı bastı:

"—. Ooooo... Çok pahalı yahu'"

Bunun üzerine Yarbay projeksiyonu kesti. Müşterileri beğenmemiş olacaktı. Dana ciddi müşterilerin gelmelini sağlamak için müzayedeye öğleden sonra saat 13 de devam edileceğini bildirdi ve mallarım topladı.

Ancak öğleden sonrası, öğleden evvele nazaran pek farklı olmadı. Gene alıcı olarak iki firma mevcuttu. Başka müşteri gelmemişti. Salondaki kalabalığın ekseriyetini haberi takip eden muhabirler ve fotoğrafçılar teşkil ediyordu. Foto muhabirlerinin makineleri alınmıştı.

Resimleri iki binbaşı getirdi. Mücevherler büyücek zarflara konmuştu. Projeksiyon âleti yerleştirildi ve evvelâ prova yapıldı. Zarif bir hanım muhabirin elinden alınan mecmuanın kapağındaki güzel kadın resmi ekrana aksettiğinde salondaki hava müzayededen ziyade müzikal film gösterilen bir sinemanın havasıydı. Bu sırada Bâbıâlinin haşarı foto muhabirlerinden İlhan Demirel cebinden basın kartını çıkardı ve makineye yerleştirdi. Ekrandaki güzel kızın yanı başında, şimdi pos bıyıklı bir erkek hayali belirmişti. Demirel müşterilere takıldı:

"-— Hep güzel kıza fiat biçtiniz, bize ne verirsiniz?"

Salonda bulunanlar gülüştüler ve bir fiat biçmediler. Demirel ekrandan kartını çekti. Üzgün gibiydi. Üzüntüsü, ihtilâl günlerinde korkusuz yaptığı mesleğini yapmaktan menedilmiş olmanın üzüntüsüydü. Bundan sonra fotoğraflara geçildi. İlk fotoğraf, sabah gösterilen kuş bakışı fotoğraftı. Fiatı bin liraydı. Hürriyet tarafından kapatıldı. İkinci resim Zorlu ve Yardımcıya aitti. Üçüncü resim İleri ile birkaç kişiyi daha gösteriyordu. Fiatları hayli ucuz olmasına rağmen bunlar rağbet görmedi. Samet Ağaoğlunun koğuşta istirahat anında çekilen bir resmi dördüncü olarak teşhir edildi. Fiatı fi bin liraydı. T.H.A. fotoğrafı beğenmiş, ancak pahalı bulmuştu. Yapılan pazarlık sonunda 1750 liraya resim T.H.A. nın üzerinde kaldı.

Artık fiatlar artmıştı. Doğrusu istenirse resimler, fotoğraf sanatından çok ait oldukları şahsa göre değerlendiriliyordu. İş böyle olunca elbette Halûk Şaman gibi ünlü bir Çalışma Bakanının resmi için 5 bin lira istenecekti. Ancak 5 bin lira Şaman için fazla bulundu ve resim pek fazla itibar görmedi. Bu yüzden Şaman ortada kaldı ve satılamadı. Yüksel ki..

Projeksiyon âletinin ekran üzerine gönderdiği hayallerin fiatı, Şamandan sonra birden bire yükseldi. Bu defa gösterilen, iki süngülü er

arasında Koraltandı. Adaya ilk nakledildiği sırada çekilmişti. Koraltan objektife bakıyor ve yüzünden hâlâ bir şey anlayamadığı ayıkça belli oluyordu. Buna rağmen sabık Meclis Başkanı poz vermekten geri kalmamış ve meşhur gerdanını kırmıştı.

Fotoğrafın fiatı 10 bin Türk Lirasıydı. Fiat söylendiğinde gözler, daha doğrusu kulaklar -Karanlıkta yuzler pek belli olmuyordu Hürriyetin mirasyedi sahiplerine çevrildi. Ses yoktu. Bâbıâlinin genç ve milyonluk patronları, belli ki resmi pek enteresan bulmamışlarda. Koral tanın fotoğrafı ekrandan seyircilere melül rnelûl -bir hayli baktı, Ama bütün uğraşmalara rağmen müşteri bulamadı. Sabık Meclis Başkanı için fiat biraz fazla gelmişti,

Bundan sonraki resim,bunu çeken fotoğrafçı için iftihaı edilecek bir pozdu. Samet, Ağaoğluna aitti, İlk getirildiği gece alınmıştı. Ağaoğlu iki süngülünün arasında görülüyordu- Gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Korku açıkça belli oluyordu. Uzun saçları ensesini kaplamış, sırtı hafifçe kamburlaşmıştı. Fotoğrafın fiatı bu bakımdan biraz fazlaydı. İrtibat Bürosu resme 15 bin lira kıymet biçmişti. Hayal ekran üzerinde Koraltanınkinden daha uzun bekletildi. Arttırmaya katılanlar oldu. Ancak İrtibat Bürosunun biçtiği fiatın çok aşağısında fiat veriliyordu. Bir muhabir "Onun ciğeri 15 bin etmez." dedi. Müzayedecilerin cevabı şu oldu: "Ama gözlere bakın!" Buna rağmen Ağaoğlu da zarfa kondu ve bir başka fotoğrafa geçildi.

Bu sefer gösterilen resim Kalafata aitti. O da aynı gece alınmıştı. Kalafat, büyük bir talihsizlik eseri, iri yârı iki Mehmetçiğin ortasındaydı. Objektife girebilmesi, doğrusu istenirse bu bakımdan -resmi çeken içinşanstı.. Gözlüğü burnunun ucuna doğru hafifçe kaymış, sırtı kamburlaşmıştı. Başı yere eğikti. Gözlükler gözlerinin görünmesine mani oluyordu. Fiat 10 bin liraydı. İlk günkü arttırma olsa bu ve bundan evvelki resim muhakkak müşteri bulacak, biçilen fiata olmasa bile beş eksiğine, beş fazlasına satın alınacaktı, Ama bu seferki müzayede pek tadsız başlamıştı ve öyle devam ediyordu. Kalafat da müşteri bulamadı.

Kadri Kayabal
Açıkgöz adam

"Süngülüler Arası" sârisinin son resmi Ethem Menderese aitti. Kır saçlı Savunma Bakanı gözlerini yere indirmişti. Her zamanki kibar tavrıyla masum masum fotoğrafının çekilmesini beklemişti. Belki bu yüzden resim son derece netti. Buna da 10 bin lira fiat konmuştu. Satın alınmadı.

Ve büyük başlar..

İşte bu resimden sonradır ki fiatlar bütün ekonomi kanunlarım hiçe sayan bir yükseliş gösterdi. Piyasaya sürülenler, Bayar ve Menderesin resimleriydi. İlk fotoğraf, üç subayın arasında Bayarı gösteriyordu. Adada, yapılan yürüyüşlerden biri su-

Garip Bir Düşmanlık

Eski devir idarecilerine has tuhaf bir ruh haleti, yeniden hortlama istidadı gösteriyor. Bilinmez sebep, eski devir idarecilerinin etraflarını çevirenlerin -ya da ayni kıratta oldukları halde onlardan yüz bulamama neticesi o tarihte başka türlü görünenlerin- bu devir idarecilerinin da etraflarını sarmış olması mıdır? Ama manzara, eski dertlerin yeni ağrılar vermeye başlamış bulunmasıdır.Basın gene "Bizden planlar" ve "Bizden, olmayanlar" tasnifine tâbi görünmektedir, her icraatta bir keramet keşfetmeyenler gene "maksatlı" sayılmaktadır, en samimî duygularla yapılmış tenkitler, hiç olmazsa "Sırası mı, canım?" diye soğuk karşılanmaktadır. Sanki,doğruyu söylemenin sırası varmış gibi... "Millî Menfaat"in insanları sükûta mecbur eden bir kalkan olmadığı, hakiki milli menfaatin en ciddi konularda bile fikirlerin açıkça söylenmeni, millete bütün hakikatlerin duyurulması olduğu galiba gene unutuluyor ve "Bu basın da..." şikayeti dudaklara biraz fazla sık geliyor, Sinirlilik, işlerin arzulandığı gibi yürümemesinden ileri geliyorsa şu pek basit gerçek hen hatırda, tutulmalıdır; Sinirlilik arttıkça, işler daha az iyi yürüyecektir, işleri iyiye götürmenin, yolu her tutulanın altın olduğu günlerdeki güleryüzlülüğü, sükûneti, soğukkanlılığı, müsamahayı ve tenkitlere karşı alınganlık değil dikkat gösterip ehemmiyet vermeyi yeniden prensip edinmektir. Kötü, arkadaşlar istınasız herkesi kötü yola sevkeder, "Ben başkayım" diye direnmenin, başı kuma gömmekten farkı yoktur. Yeni idareciler etraflarına şöyle bir ve samimiyetle bakınırlarsa 27 Mayısın hemen arifesinde ve hemen akabinde ideal birliği, gönül birliği yaptıkları kimselerin bir bir uzaklaştıklarını, buna mukabil vaktiyle nefret ettikleri bir "Etrafın, aynı kadroyla kendi etraflarında teşekkül ettiğini kabul edeceklerdir.

İnsanlar, kendilerine açılmış kol görmekten beşeri olarak hoşlanırlar. Hele omuzlarında ağır mesuliyet taşıyanlar bunu etraflarının sıcak alâkasıyla hafifletebilmeyi özlerler, Bunlar hep normal duygulardır. Ama iktidarların, ama elinde kudret tutanların böyle bir "iyiniyetli zevat" tarafından tarihin her devresinde sarılmalarının sebebi de başka şey midir? Sevgi gösterisi mutlaka cıvık cıvık olmaz, tkazlar hoş pohpohlardan çok daha kuvvetli dostluk ifadesidir. Tok ve mert sesler kulaklara hoş gelmeyebilir. Bari bunları zihniler dikkate almalı, gösterilen yolu basiret bulup çizmelidir.

Nedir bu, basına karşı anlayışsızlık? Nedir bu, basını "doymak bilmeyen ejder" gözüyle görme tonıayülü? Nedir bu, "Kazanıyorlar efendim, versinler" tarzındaki hakkaniyet değil, haset ifade eden ve vergiden gayrı yollarla "sızdırma" yolunu en iyi niyetli insanlara gösteren telkinler? İşin garip tarafı, hakikaten en doymak bilmeyen ejderlerin, o her araba sahibinin düdüğünü çalıp adam arabadan yuvarlandı mı arkasından dil çıkaran zümrenin bu yeni ve tehlikeli telkinlerin şampiyonu kesilmiş bulunmasıdır. Basın hürriyetini 27 Mayıstan evvel nasıl görüyorsak öyle görelim, basını 27 Mayıstan evvel hangi ölçülerle ele alıyorsak öyle alalım, unun kudretinden ise korkmayanın, faydalanalım. Ama menfaat dağıtarak değil. Öküz altında buzağı aramaktan mutlaka vazgeçmek suretiyle..

rasında alınmıştı. Garnizon binasının bahçesinde, güneşli bir havada çekilmişti. Bayar açık renk bir elbise giyiyordu. Resim biraz yukarıdan alındığından, düşük Cumhurbaşkanı olduğundan daha kısa boylu gözüküyordu. Fotoğraf intihara teşebbüs etmeden evvel çekilmişti. Fiat 15 bin lira olarak tesbit edilmişti. Bayarın resmi müşteri buldu. Arttırmaya T.H.A. ve Hürriyet katıldı. Ancak iki müessese bir bakıma anlaşmışlardı. T. H. A. resimleri alır da elinde kalırsa bunları aldığı fiata Hürriyete devredecekti. Bu bakımdan çekişme olmadı. Ama 15 bin liralık fotoğraf İrtibat Bürosu mensuplarının iç çekişleri arasında 5 bin 750 liraya satıldı. Aynı pozun daha yakından tesbit edilmiş olanına da 15 bin lira isteniyordu. Alıcılar bu resme itibar göstermediler.

Bundan sonra, bir evvelki müzayedede rastlanan iri rakamlar boy gösterdiler. Bayatın Adaya ilk geldiği gün çekilen Ve son derece enteresan olan bir pozu 50 bin liraya satılığa çıkarıldı. Arka plânda bir hücumbotu görünüyordu. Bayarın etrafını subaylar sarmıştı. Yassıada Kumandanıyla diğer yüksek rütbe-11 subayların profi li seçilmekteydi. Bayar şaşkındı. Ön planda gene iki süngülü er bulunuyordu. Resim hakikaten güzeldi ve son derece netti Gel gelelim fiat alıcılara pek yüksek geldi. Yarana yaklaşan olmadı.

Gene Bayarın Ada rıhtımında çekilmiş bir başka pozu aynı fiatla satılığa çıkarıldı. Müşteri çıkmadı. Sakıt Cumhurbaşkanına ait diğer iki poza aynı fiat biçilmişti." Hayallerin ekranda ısrarla teşhir edilmesine rağmen, alıcılar iltifat etmediler.

Sıra Menderes serisine gelmişti. Resimler teker teker teşhire başlandı ve fiatları söylendi. İlk resim sabık Başbakanın ifadesi sırasında alınan ve Hürriyette yayınlanan pozun birkaç saniye evvel çekilmiş olanıydı. Satıcılar bu bakımdan resme oldukça az kıymet biçmişler ve 10 bin liraya vermeği kabul etmişlerdi. Ama gene de müşteri bulamadılar. İkinci resim iki misil fiattaydı. Başbakanın İki subay arasında Adada yaptığı gezinti sırasında çekilmişti. Fiat olarak 20 bin lira takdir edilmişti. Müzayedeye Hürriyet gazetesi sahipleri katıldılar. Verdikleri fiat 5 bin liraydı. İki taraf çekişmeğe başladı, neticede 10 bin lirada karar kılındı ve Menderesin fotoğrafı Hürriyet gazetesinin arşivine dahil edildi.

Ondan sonra teşhir edilen resmin fiatı gene bir hayli yüksekti. 50 bin lira isteniyordu. Bu fotoğraf da Başbakanın Adaya ilk geldiği gece çekilmişti. Menderesin son zamanlarda çekilen resimlerinin belki de en iyilerinden, en enteresanlarından biriydi. Sabık. Başbakan eni konu bitkin görünüyordu. Yüzündeki çizgiler korkunun akisiyle şekillenmişti. Etrafında subaylar ve süngülü askerler vardı. Alıcılar bunun da fiatını fazla gördüler ve arttırmaya dahi girmediler. Ancak İrtibat Bürosu mensupları doğrusu iyi bir formül düşünmüşler ve müşteri kızıştırmak için taktik hazırlamışlardı. Aynı pozdan 1 -çok az farklarla- üç tane çekilmişti. Hepsine birden .5 bin lira isteniyordu. Yani, bir alıcı 50 binlik fotoğrafı almağa kalksa alıcı elbette ki gazeteci olacaktı diğerlerini de resmin değeri kaybolmasın diye almak zorunda kalacaktı. Veya resimlerden hiç birinin alınmaması lâzımdı, öyle oldu.. Son olarak Menderes serisinin ucuz fotoğraflarından biri teşhir edildi. Sabık Başbakan askerler arasında görülüyordu. Fiatın 10 bin lira olmasına rağmen resim kimseden itibar görmedi ve müzayede sona erdi. Ama bu, arttırmanın resmen sona erişiydi. Işıklar yanıp basın mensupları yavaş yavaş dağılırken ikinci bir pazarlık Deniz Yarbayının odasında başladı. Hürriyetçiler ve T.H.A. nın sahibi Yarbayın odasına girmişler ve pazarlığa koyulmuşlardı, irtibat Bürosu mensupları 11 resme 200 bin lira -evet 200 bin lira- istiyorlardı. Daha sonra 150 bine rıza gösterdiler. Alıcılara gelince, 45 bin liradan metelik fazla vermemeğe niyetliydiler. Nitekim pazarlıkta uyuşulamadı ve resimler İrtibat Bürosunda kaldı.

Erol Simavi - Namık Gedik

Hey gidi günler hey!...

Atlama endişesi

Böylece Hürriyet 14 bin liralık, T.H.A. 7 bin 500 liralık resim satın almışlar ve alıcılar acele Babıâliye dönmüşlerdi. İşin eğlenceli tarafı bundan sonra başladı. Hürriyet refiklerinin Yassıada albümünün yeni kazançlarından haberdar olan ve bir gün evvelki müzayedenin zararını gören diğer büyük gazeteler bir ara telâşa kapıldılar. Gerçi yedi gazetenin bir gün evvel yayınladığı deklarasyon vardı ve bunda arttırma hareketini protesto ediyorlardı. Okuyucularından özür dileyen bu gazeteler arttırmaya katılmıyacaklarını da belirtmişlerdi. Ama, acaba herkes buna uyacak mıydı? İşte bu yüzden yedilerden bazıları iki cami arasında kaldılar. Nihayet saat 19 sıralarında ilk telâş emareleri patlak verdi ve masasının başında telefon bekleyen sevimli, çıplak başlı adamın telefonu çaldı, Karşı tarafta büyük gazetelerden birinin patronu vardı. T.H.A. nın sahibinden, satın aldığı resimlerin kopyesini talep ediyordu. Bu kolaydı. Ama, işin daha kolay ve verimli tarafı vardı. Yediler aralarında anlaşabilirler ve resim kullanmayı kabul ederlerse İrtibat Bürosundan 35 bin liraya daha beş, on resim temin edilebilecekti. Resimleri T.H.A. alacak, gazeteler de T.H.A. dan temin edeceklerdi. Böylece prensiplere de sâdık kalınıyor, İrtibat Bürosundan retim satın alınmamış oluyordu!

T.H.A. nın sahibinin telefonu henüz kapanmıştı ki bir daha çaldı. Bu defa bir başka patron telefon ediyordu. Ona da durum izah edildi. Gazete patronları arasında devamlı telefon konuşması oluyor ve bir hâl çâresi aranıyordu. Ufak tefek pürüzler kolaylıkla ortadan kalktı. Meselâ gazete sahiplerinden birisi ortaklığa sâdece 2 bin 500 lira ile iştirak etmeği kabuli ediyordu, istenilen para ise 7 bin 500 liraydı. Aradaki farkı bir başka gazete patronu vermeği kabullendi. Ama iş gene bitmiyor, yedilerden birinin sahibi işe sureti kattiyede yanaşmıyordu. Kendisine yapılan müteaddid telefonlara ve ısrarlara rağmen bu zat o gece peygamber demedi. Bu yüzden T.H.A. nın sevimli ve sevimlilik kadar da ticari zekâya sahip patronu birkaç defa İrtibat Bürosuna gitmeğe hazırlanırken geri döndü. Zira her kalkışında telefon çalıyor ve bir dakika evvel söylenenden ayrı bir şey söylenerek inat eden patronun direndiği bildiriliyordu. Saatlerin 20.30 u gösterdiği sıralarda vaziyet kesinleşmiş, yedi gazete resim neşretmekten vazgeçmişti.

İşte, Kadri Kayabalın yerinden kalkması ancak bundan sonra mümkün olabildi.

Servetin sesi

Aslında, bu görülmemiş fotoğraf satışı Hürriyetçilerin bir teşebbüsüyle Haşladı. Milyonlara sırtlarını dayamış olan genç patronlar haftama Başında İrtibat Bürosuna baş vurdular ve devletin tekelinde olan fotoğraflar sâdece kendilerine verilirse yüzbinlerce lira ödeyebileceklerini bildirdiler. Demek ki, eldeki fotoğrafların kıymeti buydu. Ee, Hazineden de Yassıada duruşmaları için bir milyon liranın üstünde para harcanmıştı. Resimler pekâlâ müzayedeyle satılabilir, böylece sarfedilen meblâğ zengin gazetelerden çıkarılabilirdi. Üstelik, İrtibat Bürosunun Komutam Albay Namık Seki gazetelerin ilân hesaplarını kontrol etmişti. Bunlardan bâzılarının nasıl astronomik kazançlar sağladıklarım biliyordu. Duruşmalar bilhassa bu gazetalar için ekstra bir gelir teşkil edecekti. O halde, parayı veren düdüğü çalabilmeliydi. Tabi! bu arada unutulan, devlet mefhumu ve devletin vazifeleriydi. Böyle bir mantıkla satışa çıkarılmayacak Amme hizmeti kalmayacaktı. Ama Hazinenin parasını kurtarma gayreti, bu açık hakikatin iyi niyetli askerler tarafından görülmesine mâni oldu ve böylece son ayların en büyük gaflarından biri yapıldı.

Bu haftanın sonunda bir gün, kendisine serzenişte bulunulan bir alâkalı hâdiseyi "Canım, gazeteciler bazen bir havadis için dünya kadar para sarf etmiyorlar mı? Buna atlatma diyorsunuz ya. " dedi. Halbuki yapılanın atlatmayla alâkası yoktu. Bu, "Babıali ağaları "ndan şikâyet edildiği bir sırada servete rüçhan tanımak demekti. Namık Gedikin ideal arkadaşları bugün ardından veriştirdikleri eski iktidar devrinde çubuğu yakıp keyiflerine bakmışlar, sayfalarını Menderesin resimleri ve methiyeleriyle -hem de ustaca- doldurup milyon üzerine milyon eklemişlerdi. Bu sayede ellerinde geniş imkân vardı. Bir gazete, gerekirse bir fotoğraf çekmek veya temin etmek için bir milyon da harcıyabilirdi. Uğraşır, didinir, çalışır, eşit sartlar altında rakiplerine üstünlük göstererek neticeye erişebilirdi. Ama. doğrusu, istenilirse, bir müzayedede herkes hürriyet için didişirken Hürriyet için tutulmuş bir yolun kabarttığı servete güvenip en bol sıfırlı çekin altına imza Atmanın ne, menem bir atlatma, olduğunu hiç kimse anlayamadı. Ne gariptir, eski devinip at oynatan herkes yeni devirde, kısa bir endişeli fasıladan sonra "adapte olma" imkânını buluyor, eski dostlukların yerine yenilerini koyarak değirmenini döndürüyor, söz sahili oluyordu.

Haftanın ortasında, ilk gazeteci kafilesini Yassıadaya götüren Fener bahçe vapurunda bir gazeteci:

"— Allahtan müzayedeye Hacı Ömer katılmadı. Yoksa adam bütün resimleri kendi hususi albümü için kapatır, herkes fotoğraf yerine avucunu seyrederdi.. Üstelik, Hazineyi de ne yardım sağlardı, ne yardım" demekten ve acı acı basını sallamaktan kendini alamadı

Zira hadisenin akabinde bâzı mesul şahısların verdikleri beyanatlar herkesin gözünü faltaşı gibi açtı Müzayedenin ilk mucip sebebi bu parayla Yassıada masrafının karşılanacağı idi. Arkadan buna eğitim hsferberliğinia masrafları eklendi Haftanın ortasında bir Millî Birlik Komitesi üyesi "aydın din adamına ihtiyacımız var, bu parayla, onları yetiştireceğiz" dedi. Galiba, hazine varidatının artık sadece gazetelere, müzayedeyle resim satışından sağlanması program ve plâna bağlanıyordu!

Ama hata, Allahtan ki çabuk anlaşıldı. Nitekim haftanın ortasındaki gün aynı Fenerbahçe vapurunda basına bazı hususları izah eden İrtibat Bürosunun sevimli sözcüsü Kurmay Binbaşı Mustafa Ok "Yassıadada, duruşma sırasında alınan fotoğraflar hemen o gün panolarda, teşhir edilecektir. Kim, hangi resmi isterse onun siparişini verebilecektir"' deyince gazetecilerden yükselen kahkahaların sebebini hemen anladı ve tatlı bir tebessümle ilâve etti:

"— Aklınızdan geçeni anlıyorum. Hayır, hayır. Resimler müzayede usulüyle satılmayacaktır."

Mucidin ismini
taşımaya yetkili
yegâne ampul
EDİSON ampulüdür

EDİSON ampulünü alırken,
parlak ve
bol ışık veren dayanıklı
ve yüksek kalitede
bir ampul aldığınıza
emin olabilirsiniz...

İLANCILIK 2

EDISON